המאסף

כרך השביעי

מחברת שניה

חָדְלוּ בַּל דַּרְכֵי חָכְמָה מִמֶּנּוּ חָדֵלוּ
עֲדֵי דָרַךְ בֶּן־מְנַחֵם עֹז בִּמְסִלּוֹתֶיהָ ·
עוּרוּ ! נֵלְכָה אַחֲרָיו, בַּל נִירָא אָרְחוֹתֶיהָ
צַדִּיקִים יֵלְכוּ בָם רַק פֹּשְׁעִים יִכָּשְׁלוּ ·

ל—ל

תפלה

אשר התפללו צ־תחינו עדת היהודים
יושבי ברעסלויא בכל יום ערב ובקר לעת
צאת מלכנו ירה״ה עם חילו בקרב ·

אָנָּא יְיָ אֱלֹהֵי צְבָאוֹת אֲדוֹן הַמְּשָׁרִים · מֵכִין
כִּסְאוֹ בְּצֶדֶק וּמִשְׁפָּט · וּמַנְהִיג אֶת עוֹלָמוֹ
בְּחֶסֶד וּבְרַחֲמִים · מֵפִיר עֲצַת זֵדִים וּמְיַשִּׁיר אַף
אָרְחוֹת הַמַּטִּים עֲקַלְקַלּוֹתָם לַהֲפוֹךְ לְטוֹבָה אֵת אֲשֶׁר
חָשְׁבוּ הֵם לְרָעָה · כִּי כִגְבוּרָתְךָ כֵּן חָכְמָתְךָ וּקְדוּשָּׁתְךָ ·
וְאַתָּה עֶלְיוֹן נַעֲלֵיתָ עַל כֹּל · עָדֶיךָ נָבוֹאָה הַיּוֹם
בְּהִתְעַטֵּף נַפְשֵׁנוּ עַל אוֹדוֹת עַבְדְּךָ אֲדוֹנֵנוּ הַמֶּלֶךְ ·
אֲשֶׁר מְלָאוֹ לִבּוֹ לַעֲמוֹד בַּפֶּרֶץ נֶגֶד עֲדַת הַמְּהָרְסִים
וְהַמַּחֲרִיבִים אוּם וּמֶמְשָׁלָה בַּהֲפִירָם כָּל דָּת וָדִין חֹק
וּמִשְׁפָּט הֵמָּה הַשָּׁתוֹת אֲשֶׁר נוּסַד עֲלֵיהֶם שְׁלוֹם

כָּל עִיר וָעִיר מְדִינָה וּמְדִינָה · אוֹתוֹ רָאָה וַיִּנְאַץ ·
וַיֶּאֱזוֹר חַיִל לְהִלָּחֵם בָּם · לְמַעַן הָקִים אֶת בְּרִית
הָאַחְוָה וְהָרֵיעוּת הַשַּׁלְוָה וְהַהַשְׁקֵט לָנוּ וּלְבָנֵינוּ
עַד עוֹלָם :

אָנָּא אֱלֹהִים צַדִּיק אֲשֶׁר אֵין חֵקֶר לִתְבוּנָתְךָ ·
מִי יֹאמַר לְךָ מַה תַּעֲשֶׂה · וְאֶת מִי תִּוָּעֵץ
וִיבִינֶךָּ · אָכֵן נִשְׁתַּחֲוֶה אֶל מְעוֹן קָדְשֶׁךָ בְּיִרְאָתֶךָ ·
וּבְעַנְוַת לֵב אָנוּ מַפִּילִים תְּחִנָּתֵנוּ לְפָנֶיךָ · הַעֲבֵר
מְהֵרָה מֶמְשֶׁלֶת הַזָּדוֹן מִן הָאָרֶץ · וְהַט לֵב הַמְּזִידִים
וְהַמּוֹרְדִים לַעֲזוֹב דַּרְכָּם זוּ כֶּסֶל לָמוֹ וְלַאֲחֵיהֶם יוֹשְׁבֵי
תֵבֵל · חַדֵּשׁ רוּחַ נָכוֹן בְּקֶרֶב הָעַמִּים · וְלֵב טָהוֹר
בְּרָא לָהֶם · לְמַעַן יַשְׂכִּילוּ וְיָבִינוּ כִּי טוֹב שְׁמוֹעַ
מִמְּרִי וְהַקְשֵׁב מֵהַפְצַר רְהָבִים · וּלְבִלְתִּי פְּנוֹת עוֹד
אֶל שָׂטֵי כָזָב · הֲלֹא אָז חֶסֶד וֶאֱמֶת יִפְגָּשׁוּ ·
וְצֶדֶק וְשָׁלוֹם יִשָּׁקוּ :

אָמְנָם שׁוֹפֵט כָּל הָאָרֶץ · אִם אַתָּה לֹא כֵן
חָרַצְתָּ · וּבְחָכְמָתְךָ הַנִּשְׂגָּבָה גָּזַרְתָּ אוֹמֶר ·

לֹא יְכֻפַּר לָאָרֶץ כִּי אִם בְּדָם · יַעַן מָלְאָה חָמָס
לְפָנֶיךָ · וְהִיא נִטְמָאָה · אָנָּא יְיָ · הַקְשִׁיבָה שַׁוְעָתֵנוּ
וְהַמְעִיטָה צָרוֹת וּמְצוּקוֹת הַמִּלְחָמָה כְּרוֹב רַחֲמֶיךָ ·
תְּנָה עֶנְוָה וְאַמְּצוּת לֵב לְהָעֲנִיִּים הַמְּרוּדִים וְהַמְּדֻכָּאִים
מִמַּכּוֹתֶיהָ · וְיַכִּירוּ כִּי לְמַעַן נַסּוֹתָם תְּעַנֵּם וּלְמַעַן
הֵטִיבָם בְּאַחֲרִיתָם · נָא הָגֵן בְּעַד עַבְדְּךָ מַלְכֵּנוּ
הֶחָסִיד · הַיּוֹצֵא וָבָא לִפְנֵי עַמּוֹ בְּקֶרֶב מַחֲנֵהוּ · לֹא
יָרִים לְבָבוֹ מֵאַחַד הַצְּעִירִים אֲשֶׁר בְּצִבְאוֹתָיו ·
עִמָּם הוּא בְּצָרָה · וְתִדַּד שְׁנָתוֹ מֵעֵינָיו לְהַשְׁבִּית
מִלְחָמוֹת בִּקְצֵה גְּבוּל הָאָרֶץ בְּיָדְךָ נַפְקִיד חַיָּיו
הַיְקָרִים · פַּלְּטֵהוּ וְחַלְּצֵהוּ מִכָּל רָע · יְמִינְךָ תוֹרֵהוּ
נוֹרָאוֹת בְּהִלָּחֲמוֹ עַל דְּבַר אֱמֶת וְעַנְוָה צֶדֶק ·
וְכַבְּדֵהוּ לַעֲשׂוֹת יְשׁוּעוֹת בְּקֶרֶב הָאָרֶץ · הָגֵן גַּם
בְּעַד יוֹרֵשׁ עֶצֶר וְאֶחָיו · בְּנֵי הַמֶּלֶךְ הַנֶּאֱהָבִים
וְהַנְּעִימִים אֲשֶׁר הָלְכוּ אַחֲרָיו · וּבְעַד הַשָּׂרִים אֲחֵי
הַמֶּלֶךְ הַסּוֹבְבִים אוֹתוֹ בְּיוֹם קְרָב · הֱיֵה לָהֶם לְצוּר
מָעוֹז וּלְמַחְסֶה מִפְּנֵי חֲמַת הַחֶרֶב הַמְשַׁכֶּלֶת · חַזֵּק
וְאַמֵּץ לֵב אַנְשֵׁי הַחַיִל וְשָׂרֵי הַצָּבָא · לְבַל יָמִירוּ

בְּקָלוֹן כְּבוֹדָם אֲשֶׁר הִנְחַלְתָּ לָהֶם מֵאָז · הוֹדָם וַהֲדָרָם מִקֶּדֶם · אֵמוּן לַעֲבוֹדַת מַלְכָּם · עוֹז לְנַצֵּחַ הַקָּמִים וְרַחֲמִים גְּדוֹלִים לַעֲזוֹר וּלְנַחֵם הַשְּׁבוּיִם וְהַמֻּכִּים בַּמִּלְחָמָה · הֱיֵה אַתָּה עוֹזְרָם · הוֹרֵם אֶת הַדֶּרֶךְ יֵלְכוּ בָהּ · וְהַאֲצֵל עֲלֵיהֶם רוּחַ חָכְמָה וּבִינָה · רוּחַ עֵצָה וּגְבוּרָה · לְמַעַן יַשְׂכִּילוּ אֵת כָּל אֲשֶׁר יַעֲשׂוּ · וְיַצְלִיחוּ בְּכָל מִדְרַךְ כַּף רַגְלֵיהֶם לַעֲשׂוֹת חָיִל · יַכִּירוּ שִׁמְךָ וְיִבְטְחוּ בָךְ · וְיֵדְעוּ כִּי אַתָּה הוּא הַנּוֹתֵן כֹּחַ וְרוֹצֶה אֶת יְרֵאֶיךָ הַמְיַחֲלִים לְחַסְדֶּךָ · מְהֵרָה יָשׁוּבוּ בְּרִנָּה וּבְשִׂמְחָה יוּבְלוּן אֶל עִירָם וּמוֹלַדְתָּם · וְהוֹד תִּפְאֶרֶת וִישׁוּעָה מַצְהִיל פְּנֵיהֶם :

אָנָּא יְיָ · בְּךָ בָטָחְנוּ וְעָלֶיךָ אֲנַחְנוּ מַשְׁלִיכִים יְהָבֵנוּ · כִּי אָהַבְתָּ טוֹב וַתִּשְׂנָא רָע · הָאֵר עֵינֵינוּ בִּדְרָכֶיךָ הַטּוֹבִים · לְמַעַן נִלְמוֹד לְיִרְאָה אוֹתְךָ וּלְדָבְקָה בָךְ · וּלְבִלְתִּי סוּר מִן הַדֶּרֶךְ הַיָּשָׁר יָמִין וּשְׂמֹאל · כִּי הוּא מְקוֹר חַיִּים וּבְאוֹרְךָ נִרְאֶה אוֹר · תֵּן לָנוּ לֵב לְהָבִין עִמְקֵי סוֹדוֹתֶיךָ · לְמַעַן

גֶרַע סַבֵּב גַם אֶת הַתְּלָאוֹת הַמּוֹצְאוֹת אוֹתָנוּ לְהַשְׁלִים אֶת נַפְשׁוֹתֵנוּ חֶלְקְךָ מִמַּעַל · וְלֹא נֶחְדַל לְהַשְׂכִּיל לְהֵטִיב לְהָסִיר צִלְּךָ וְחַסְדְּךָ מֵעָלֵינוּ · בָּרְכֵנוּ אָבִינוּ גַם אָנוּ גַם בָּנֵינוּ · שְׁפוֹךְ רוּחֲךָ עַל כָּל יוֹשְׁבֵי תֵבֵל · וְהַדְרִיכֵם בְּאוֹרַח מִישׁוֹר וּצְדָקָה · כִּי אָז תִּמָּלֵא כָּל הָאָרֶץ דֵּעָה · וּשְׁלוֹם אֱמֶת יִכּוֹן עַד בְּלִי יָרֵחַ · אָז יְרַנְּנוּ כָּל בָּשָׂר יַחְדָּיו · כֻּלָּם מַחֲזִיקֵי בְּרִיתֶךָ וְקוֹרְאֵי שְׁמֶךָ · וְיֹאמְרוּ תָמִיד יִגְדַּל יְיָ · בָּרוּךְ יְיָ לְעוֹלָם אָמֵן וְאָמֵן :

למודיות

א

אגרת בענין חלוף תמונות ההקשים ·

ושפות ה' שלום לך רעי היקר הנחמד כ"ה אהרן נ"י ·

יפה דנת בהגהתך על מה שאמרתי בענין חלוף מין ד' לתמונה השנית למין ג' לתמונה הראשונה , ושבע"כ שנשתנה ג"כ התולדה מהשלילה אל החיוב (מאסף שנת קמ"ט צד של"ט) , שאין צורך לזה , רק בהפכנה למין ד' בראשונה , ותשאר איכות התולדה כמות שהיא · ואחרי הודעי זאת עיינתי בדבורי שם , וראיתי לשנות המאמר כזה :

בזה המין ההקדמה הגדולה מחויבת כוללת , והקטנה שוללת חלקית , והתולדה ג"כ שוללת חלקית · אמנם ההקדמה הגדולה תתכן על ב' אופנים · או שהנושא והנשוא שוים בהקפם , ר"ל שאין בכלל הנשוא מה שלא יכנס תחת גדר הנושא, כזה :

כל גבור כובש את יצרו
יש מנצח במלחמה אינו כובש את יצרו
יש מנצח במלחמה אינו גבור

או שהנשוא בהגדולה יותר כולל מהנושא , כזה :

כל עץ צומח
אין כל גשם צומת
אין כל גשם עץ

ובשניהם

ובשניהם ההפוך קשה מאוד, כי בפן האחרון מלבד
שנוי הכמות בהפוך הגדולה ואיכות הקטנה, אשר
שניהם בלתי ראוים להוליד בהתמונה הראשונה
הנה גם אי אפשר כאן להפך התולדה, בהיות
הנושא סוג וכולל א"כ יותר מהנשוא שהוא מין בלבד,
כמונח משער ה' למלות ההגיון? ובפן הראשון אף
שנוכל להמיר הגדולה בלי שנוי הכמות, וגם התולדה
תשאר צודקת בהפוכה, מ"מ מה נעשה לקטנה
המשוללת, והיא עקרה שלא תלד· ולכן נצטרך
מתחלה לכלל אחר בהגיון, שלא זכרו שני המאורות
הגדולים בחבוריהם, והוא: כל מאמר מחייב
כללי, אם נמיר נשואו ונושאו למתנגדם ע"י
הוספת בלתי, אין או לא, ישאר צודק ע"י
הפוך המשפט· ד"מ בנדון שלפנינו, אם כל
גבור כובש את יצרו, נמשך ממנו שכל מי
שאינו כובש את יצרו אינו גבור ואם כל עץ
צומח נמשך מזה ג"כ שכל בלתי צומח איננו עץ·
כי זה נוסד באחת מן המושכלות הראשונות, שאי
אפשר לדבר והפוכו בנושא אחד, וא"כ אי אפשר שיהיה
עץ צומח ובלתי צומח יחד, וכן כל כיוצא בזה·
אמנם בהיות שכל מאמר משולל יובן באחת על ב'
אופנים, או כמחייב או כמשולל, דהיינו או
שנצייר מלת השלילה כחלק מהנשוא עצמו, ואז
הוא מחייב רעיון הנשוא מחובר עם רעיון השלילה
אל הנושא, או שנצייר רעיון הנשוא בפני עצמו,
והוא נפרד מהנושא ע"י מלת השלילה (כמבואר
בפירוש הרמ"במן לשער ז' בבאור שלא מן המאמר),
הנה לפ"ז תהיה ההקדמה הגדולה אחר שנתהפכה
שוללת כוללת, כל איננו־כובש את יצרו

איננו גבור · וההקדמה הקטנה שתשאר כמות שהיא תתהפך ג"כ באיכותה להיות מחויבת חלקית, קצת מנצח במלחמה (הוא) איננו כובש את יצרו, אחרי שנרכיב בהכרח מלת השלילה שבה להיות חלק מהנשוא, כמו שהיא בהקדמה הגדולה חלק מהנושא · וא"כ תולד משתי אלה ההקדמות מאמר משולל חלקיי, ע"ד המין הרביעי לתמונה הראשונה, שהוא בעצם אותו המאמר הנולד בשני ההקדמות מעט ע"י מין הרביעי לתמונה השנית, כזה:

כל אינו־כובש את יצרו איננו גבור
קצת מנצח במלחמה אינו־כובש את יצרו
קצת מנצח במלחמה איננו גבור

או מפן השני

כל אינו־צומח איננו עץ
קצת גשם (הוא) אינו־צומח
קצת גשם איננו עץ

אמנם במה שראית להעיר בענין חלוף מין ה' לתמונה השלישית, וגזרת אומר שלא תהפך למין השלישי כי אם למין הראשון מתמונה הראשונה, מלבד שלא כן עמדי, הנה גם לא יסכימו דבריך אלה למה שהעירות בעצמך במקום אחר בענין ההפוך · ראה והקש · לדעתך אין להפך מאמר יש אדם שכל בלי שנוי הכמות וישאר צודק, יען כי

„אף שהרב המחבר הביא הכלל שהמחייב החלקיי
„יתהפך וישאר צודק בלי שנוי הכמות והאיכות,
„אין זה כי אם בעת אשר יהיה הנושא מצער וקטן
„מן הנשוא, אבל אם יהיה הנושא יותר כולל
„מהנשוא, אז לא נוכל להפך המחייב החלקיי בלי
„שנוי הכמות שישאר צודק. וא"כ איך נאמר עתה,
„אחרי שהוכח יש אדם שכל, נהפך לאמור
„יש שכל אדם. הלא הנושא אדם יותר
„כולל מהנשוא שכל, וע"כ אם נהפכהו צריכין
„אנחנו לאמור כל שכל אדם: גם איך
„נחייב מהתולדה יש שכל הולך קוממיות
„ההפוך יש הולך קוממיות שכל,
„אולי לא כן, כי אם כל הולך קוממיות
„שכל. כי כאשר נאמר יש גשמים עופות,
„אמור אתה, האם נוכל להפכהו כזה יש עופות
„גשמים? רק צריכין לאמור כל עופות
„גשמים וגו'."

הנה כמה תשובות יש בדבר, אחי. הדא: איך תאמר,
אבל אם יהיה הנושא יותר כולל מהנשוא
אז לא נוכל להפך המחייב החלקיי בלי
שנוי הכמות? הלא במאמר קצת שחור אדם
הנושא יותר כולל מהנשוא, כי יש שחורים בעופות ובהמות
ובאבנים ובעצים ובכל כלי מלאכה, הכי לא נוכל להפך
המאמר בשביל זה בלי שנוי הכמות וישאר צודק, באמרנו
קצת אדם שחור? ואדרבא בשנוי הכמות לא יצדק
לאמור כל אדם שחור. אלא ודאי שהיתה נוכחך
כזה לאמור: אם רעיון הנשוא לא ימצא חוץ מגדר הנושא
כלל, דהיינו או שהנושא סוג והנשוא אחד ממיניו, כעין
המשל

המשל שהבאת יש גשמים עופות, או שהנשוא
הוא אחד מתארי או משיגי הנושא שלא ימצאו כי אם בו
לבדו, כענין מאמר יש אדם שוחק תמיד,
על כל כיוצא בזה יהיה ההפוך בלתי צודק לדעתך כי אם
בשנוי הכמות להיקף כללי, ולכן תמשך מזה שצריכין אנחנו
לאמור, כל שכל אדם, כי אין שכל כי אם במין
אדם לבד · אכן שגגה היא גם זאת היוצאת מלפני ידידי·
כי אם גם נודה לך בענין הפוך המאמר החלקיי כפי הגדר
שגדרת, מ"מ אין זה דומה כלל לנדון שלפנינו, כי התואר
הזה שכל לא ימצא דוקא באדם לבדו, אבל כמו שאומרים
האריה גבור, השועל ערום, הפיל חכם, כן נאמר
הקוף שכל, כי ע"י שכלותו לעשות מעשי הכל ובלתי
מועילים לו כלל הנה הוא נלכד בידי הציידים כידוע, וא"כ
יש שכל שאינו אדם, אשר הוא שוה אצלנו למאמר
אין כל שכל אדם · שלישית: אמרת, גם
איך נחייב מהתולדה יש שכל הולך קוממיות
ההפוך יש הולך קוממיות שכל · אולי לא
כן, כי אם כל הולך קוממיות שכל · —
אולי? אולי באמת כן · אך מה יעשה הספק בזה ·
אנו אין לנו כי אם לחקור אחרי מה שתולדנה ההקדמות
בודאי, ואם קצת שכל הולך קוממיות,
בודאי ג"כ שקצת הולך קוממיות שכל,
וזה מה שרצינו לאמת, לא פחות ולא יותר · אולם באמת
אין שייכות כלל לזה הספק כאן · אם יהפך איש מאמר
קצת אדם שחור למאמר קצת שחור אדם,
הכי נשאלהו ג"כ אולי כל אדם שחור? בודאי לא,
לפי שאין זה מסכים עם בחינת הרעיונות של אלו השמות,
וכן הוא ג"כ בנדון שלפנינו · הלא רעיון הולך קוממיות
יותר כולל אפילו מרעיון אדם, אחרי שגם החיה הידועה

בשם

כשם אורא נג אוטא נג הולכת קוממיות, וכבר גזרת אומר שרעיון אדם יותר כולל מרעיון סכל , וא"כ איך נאמר כל הולך קוממיות סכל · גם בלאו הכי , אחרי שאמרנו כל אדם הולך קוממיות , הנה יולד מצרוף שתי אלה ההקדמות , ע"י היקש א' לתמונה הראשונה , כל אדם סכל , שהוא בודאי רעה יותר גדולה מאמרנו כל אדם שחור ·

רביעית : על שאלתך , כאשר נאמר יש גשמים עופות , האם נוכל להפכהו כזה יש עופות גשמים , וישאר צודק ? אשיב בודאי שנוכל להפכהו כן וישאר צודק , כי אין אנו צריכים לאמור כל עופות גשמים , רק אם נחקור אחרי אמתות הענין דיקא , כי אז נטעה אם נאמר שמושג גשמי נמצא בקצת עופות לבד · אבל אם נשמש בו לאמת על ידו משפט מה , ודי לנו כבר בזה , אם יחויב הנשוא לקצת המין , מאי איכפת בזה אם הוא שייך גם לכל המין או לא , אנו אין לנו כי אם הקצת שנעמוד בו עתה · ולכן כל עת שנרצה להפך מאמר מחייב חלקיי , אין אנו צריכים לחקור מתחלה , אם הנשוא ימצא גם מחוץ לגדר הנושא אם לא , למען נדע היתכן לשנות הכמות או לא · כי לאיזה תכלית נשנה כמות החלקיי ? או שהוא יצדק במאמר המהופך לבד , ואז אין לשנות · או שיש לחבר רעיון הנושא לכל הנשוא , ולעשות המהופך מחייב כללי , הנה גם אז לא יכזב המאמר החלקיי מלהיות צודק ·

ואם לא תאמין בזה לדברי , האמן לדברי עצמך · כי כן אמרת בהערתך השניה לשער ד' מבאור מלות הגיון , אחר שהראית ההפרש שבין הסותרים ובין המתהפכים ובין תחת המתהפכים באר היטב , וזה לשונך שם :

„אך יש עוד התנגדות אשר לא זכר הרב המחבר,
„והיא בין משפטים בעלי הקפים, אשר האחד
„מחייב או משולל כללי, והשני מחייב או משולל
„חלקיי, וההתנגדות הזאת נקרא בלשונם
„Propositiones subalternæ, שניהם יכולים
„להיות צודקים או בלתי צודקים · אך אם
„המחייב או המשולל כללי, אשר נקרא
„בלשונם Subalternans, צודק, ע"כ גם
„החלקיי אשר נקרא בלשונם Subalternata
„גם כן צודק, אבל לא בהפוך · כי מהכללי
„תקיש על החלקיי, אבל לא מהחלקיי על
„הכללי. "

גם בהתמונה שהבאת לדוגמא השגת לענין כל
מאמר כל אדם כותב עם מאמר קצת אדם כותב
בזה האופן מההתנגדות ששניהם צודקים, וא"כ אם גם
יתכן לאמור כל שכל אדם, מ"מ יצדק כמוהו ג"כ
לאמור יש שכל אדם, והוא מה שרציתי לאמת ·
גם מה שהעירות שם בענין ההכרח והאפשר שיתנגדו
בזה האופן מההתנגדות, מסייע לדברי · כי כאמרנו
כל שכל אדם הענין דומה לאמרנו שכל שכל בהכרח
מסוג אדם, ואם נאמר יש שכל אדם הענין דומה
לאמרנו אפשר היות השכל מסוג אדם, וכבר גזרת
אומר, אם ההכרח צודק האפשר ג"כ צודק ·
ועוד ארחיב לך הדבור אי"ה בענין ההתנגדות הזה
בפרט ושאר ההתנגדות בכלל, אם תאבה להטות אזנך
לדבורי · אך עתה לא באתי כי אם להודות לך על
השגתך הראשונה, ולהצדיק חלוף מין החמישי בתמונה
השלישית בכל אופן שיהיה למין השלישי מתמונה הראשונה ·
והתועלת בזה שלא נצטרך לב' דרכים שונים בחלוף זה המין,

כי בודאי לזה יודה כל איש שהחלוף למין א' מתמונה הראשונה אינו שייך בכל ההקשים מזה המין , דהיינו אם ההקף הכללי לא יתכן בהפוך ההקדמה הגדולה כמו שראינו לעיל במאמר ק נ ת א ד ם שחור ·

הואל נא השיבני דבר ולהשמיעני דעתך במה שתסכים עמי ובמה שתפלג ממני , וה' יואל לרותך כל טוב כאות אחיך ורעך יואל בריי"ל ·

ב

בענין שני קוים המקבילים הנקראים פאראללעל ליניען

בהיותי בעיר בערלין שמעתי דבר חדש , נאה ומקובל בענין שני קווים המקבילים (פאראללעל ליניען) מפי החכם המהנדס המפורסם מוהרר אברהם קאסל נר"ו , לא מצאתי עד כה בכל ספרי ההנדסה , ועל כן חשבתי למשפט לחלק דבריו ביעקב ולהפיצם בישראל לתועלת חפצי חכמה · ותוכן דבריו להראות במופת : שאם קו אחד (תמונה א) AB עובר וחותך שני קווים אחרים EF , CD בשטח אחד , והזויות הנעשים על ידי חתיכה הזאת DHK , FKH פחותים ביחד מן שתי זויות נצבות · אז בהכרח אם יתארכו הקווים EF , CD יפגשו זה את זה במקום אחד · וכה באר :

הנחה

אם נמשך על שטח אחד מנקודת A שלשה קווים ישרים AD , AC , AB וקו אחד מהם דרך דמיון AB משוער ומוגבל , ושני קווים האחרים בלתי משוערים ומוגבלים

ומוגבלים ואין שוכבים במישור כי אם נוטים זה לזה עד שתהיה
על ידי נטיתם זוית אחת ; אז בהכרח נוכל למשוך ולהאריך
את שני הקוים הבלתי מוגבלים כל כך , עד שאם נמשוך
אחרי כן מנקודת הגבול C אל נקודת הגבול D הקו CD ,
לא יפגוש הקו CD הזה את הקו המוגבל AB כאשר נראה
בשלש התמונות הראשונות (א' ב' ג') המוצגים פה

הצעה א'

אם הקו המוגבל AB חותך את הזוית A הנעשה על ידי
נטית הקוים הבלתי מוגבלים (תמונה ד') אז נוכל
למשוך ולהאריך הקווים האלה כל כך , עד שהקו המשוך
מנקודת גבולם CD ' יגביל ויסגיר לא לבד את הקו
המוגבל AB כי אם גם חלק מה מכל הקווים אשר נמשכו על
השטח הזה מן הקו המוגבל הזה לצד מה יהיה אשר יהיה ·
כאשר תראה פה שהקו CD סוגר את הקו AB וגם חלק
אחד מן הקו BE אשר נמשך מן הקו הזה לצד אחר בשטח אחד ·

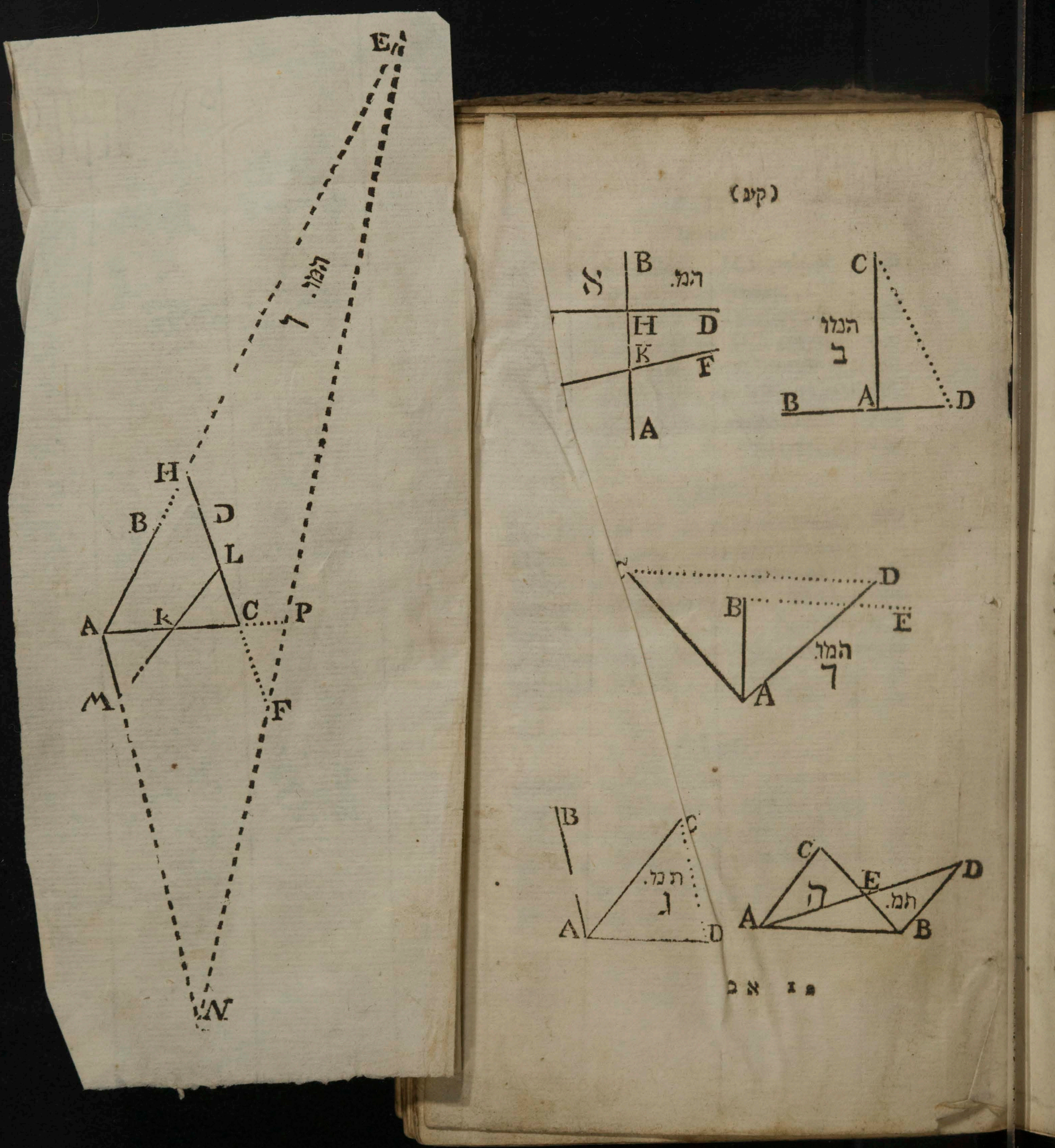
שאלה א'

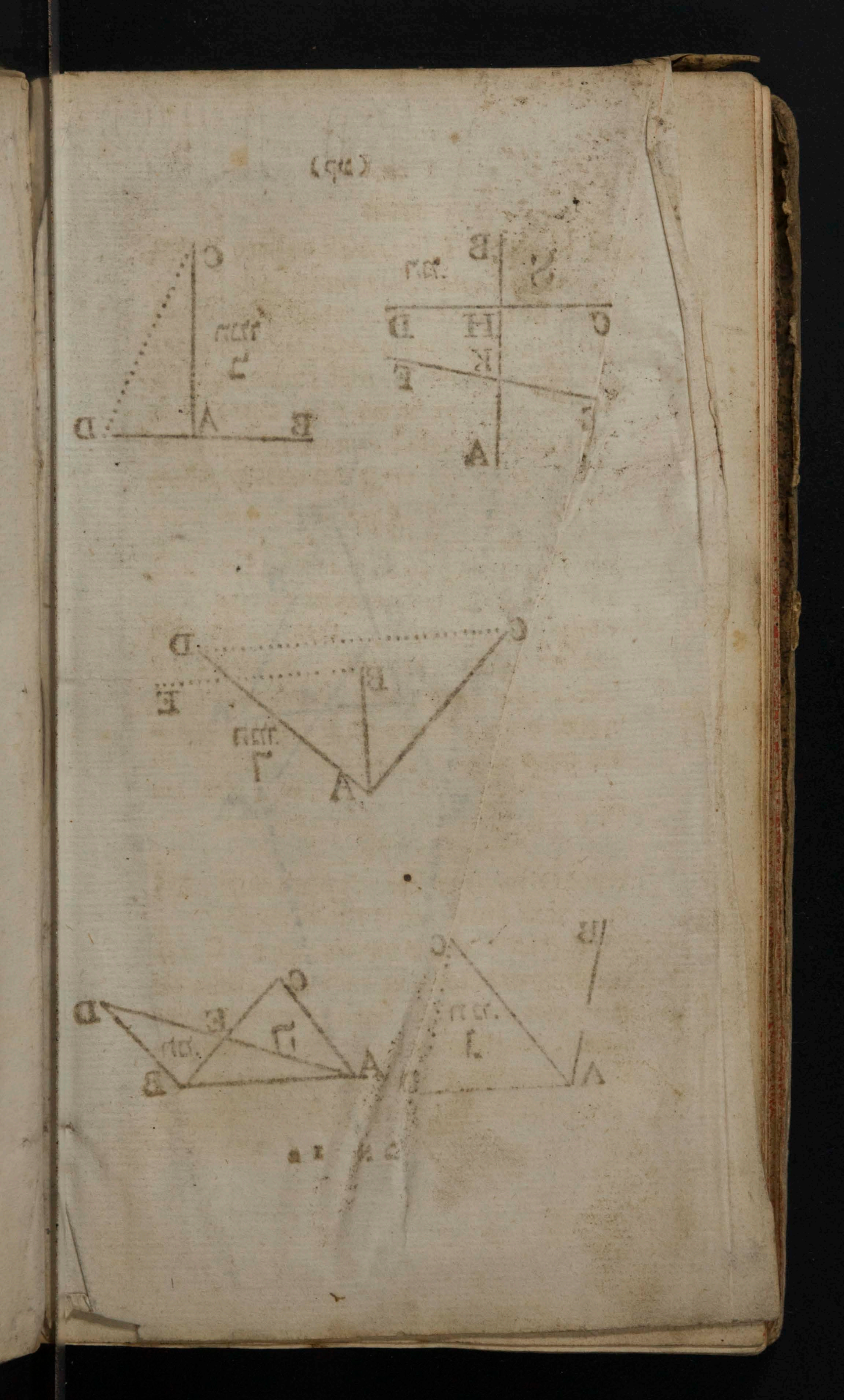
איך נוכל להקים על צלע אחת , דרך דמיון צלע AB
ממשולש ABC (תמונה ה') משולש אחר ABD
אשר בתוכו יהיה זוית אחת גדול בכמות כשתי זויות יחד
במשולש הראשון ?

התרה

חלק את הצלע BC השוכבת מנגד לזוית השלישית A
במשולש ABC לשני חלקים שווים בנקודת E ; משוך
מנקודת A את הקו הישר AE והאריך אותו עד D דהיינו
שיהיה $AE=DE$ ואחר כן משוך את הקו BD ואז יהיה
לך המשולש ABD אשר בתוכו הזוית B שוה לשתי הזויות
$C+B$ במשולש הראשון ABC · —

המוסף

E
המו׳ ו
H
B
D
L
A
k
C
P
M
F
N
B
א
הג׳.
H
D
K
F
A
C
המו׳
ב
B
A
D
C
D
B
E
המו׳
ד
A
B
C
תמ׳
ג
A
D
C
E
D
ה
תמ׳
A
B

המופת

בשתי המשולשים ACE , BDE הלא הצלעות $EB=$
CE , והצלעות $AE=ED$, והזויות המקבילות
(פערטיקאל וינקל) שוות זו לזו $BED=AEC$, ואם כן
בהכרח כל המשולש ACE שוה אל המשולש BDE והזוית
DBE שוה אל הזוית ACE , ובעבור זאת הזוית הגדולה
DBA במשולש ABD שוה אל שתי הזויות יחד במשולש
הראשון ABC דהיינו זוית , $DBA=ACB+ABC$,
וזה הוא מה שרצינו לבאר · —

הצעה ב

ידוע שכל זוית וזוית אף אם תהיה מרווחת במאוד , מכל
מקום היא פחותה משתי זויות נצבות יחד או מן $=180^\circ$
ואחרי שהודענו למעלה , שיש ביכלתנו לעשות מכל שתי
זויות במשולש אחד , זוית אחת במשולש אחר אשר תשוה
בכמות להשתי הזויות , אם כן בהכרח תהיינה בכל משולש
שבעולם , שתי זויות יחד פחותות מן שתי זויות נצבות או
מן 180° , דאם לא כן , איך נוכל לעשות מהם
זוית אחת ? —

שאלה ב

איך יתבאר במופת , שאם יהיה קו אחד AC מוגבל
ומשוער (תמונה ו) ומשתי נקודת גבולו דהיינו
A , C יוצאים על שטחו שני קווים אחרים וישרים CD ,
AB באופן , ששתי הזויות הנעשות על ידי נטיתם עם הקו
המוגבל דהיינו זויות ACD , BAC ליחד פחותות משתי
זוית נצבות , שיהיה בהכרח שיפגשו הקוים AB , CD זה
את זה במקום אחד , אם יתארכו אריכות מה ?

התרה

חלוק את הקו AC לחלקים שווים בנקודת R , משוך את הקו RL כפי רצונך , ומן הנקודה R משוך את הקו RM עד שיהיה $RM=RL$, ואחרי כן משוך את הקו AM · הנה כפי אשר הראיתיך למעלה , יהיה המשולש $ARM=LRC$, והזוית C במשולש LRC שוה אל זוית A במשולש ARM , ולפי זה יהיה הזוית $BAC+DCA$ $=BAR+BAM$, ואחרי שהנחנו בשאלתנו שהזוית $BAC+DCA$ פחותות יחד מן שתי זויות נצבות אם כן בהכרח גם הזויות $BAR+RAM$ גם כן פחותות מן שתי זויות נצבות , והשני קווים BA , AM אין הולכים במישור רק נוטים זה לזה , הנה הקו המוגבל AC חותך את הזוית BAM , ועל כן בהכרח נוכל אנחנו למשוך ולהאריך את הקווים AB, AM כל כך , דרך דמיון פה עד E , N עד שהקו הנמשך מנקודות גבולם NE לא יפגוש את הקו המוגבל AC , (הנחה והצעה א) , ומעתה יתבאר בתוספת שאם נאריך גם את CD שיפגוש בהכרח את הקו הנתארך AB דרך דמיון בנקודת H ·

במשולש AEN נסגר הקו AC וגם חלק מהקו CD אשר נמשך מן הקו המוגבל AC (הצעה א')
ומעתה אם נאריך את הקו AC עד נקודת P בצלע EN , יהיה המשולש ANP , במשולש הזה נאריך מנקודת C את הקו CD הנה לא ימלט משני האופנים האלה , או שהקו המתארך הזה יפגוש את הצלע PN או שיפגוש את הצלע AN · אבל לא יכול לפגוש את הצלע AN כי אז תהיינה שתי הזויות A , C במשולש החדש הזה , שתי זויות נצבות (כי שתי זויות התתאימות בנקודת C כשתי זויות נצבות כמותם , ואחרי שזוית LCR שוה אל זוית RAM אם כן תהיינה שתי

הזויות

הזוית במשולש החדש A+C כמות שתי זויות נצבות) , וזה בלתי אפשרי (הצעה ב) ואם כן בהכרח יפגוש הקו הנתארך את הצלע PN דרך דמיון בנקודת F · ומעתה נתבונן במשולש AEP אם נאריך את הקו CD , גם כן לא ימלט מהשני האופנים , או שיפגוש את הצלע AE או את הצלע EP , והנה את הצלע EP לא יכול לפגוש , אחרי שהקווים EP , PN הולכים במישור וביושר , וכבר פגש הקו CD המתארך את הצלע EN בנקודת F , ואם כן בהכרח יפגוש הקו המתארך CD את הצלע האחרת דהיינו AE דרך משל בנקודת H , והוא מה שרצינו לבאר , שהשני הקווים AB , CD אם יתארכו , יפגשו זה את זה בנקודת H ·

והוא הדבר אשר דברתי בפתיחת המאמר, הנה שאם קו אחד עובר וחותך שני קווים מקבילים בשטח אחד , והזויות הנעשות על ידי חתיכה זו פחותות משתי זויות נצבות, כמו בתמונה הזאת , שהקו AC חותך את הקווים המקבילים CD, AB , והזויות C, A פחותות מן שתי זויות נצבות, שבעל כרחך אם יתארכו הקווים המקבילים יתפגשו בנקודת H·

* *

אהרן וואלפסואהן

מ ש ל

פשפש *) אחת עלתה על המטה
לנשוך את השוכב בה כמשפטה.
ויקץ האיש ההוא משנתו
וירח ריח ניחוח לקראתו
וישלח ידו לתפשה ולהמיתה
כי כן בכל הארץ אחת דתה.
ותצעק צעקה גדולה ותאמר
גש הלאה אל תגע בי
כי אם תרחץ ידך ותטהר
כי כן צוה לי אבי
מכל ריח רע מאוד הזהר.
ויצחק האיש קול רם ויאמר
כל הנוגע בך יקדש ואת סרוחה!
ויאחז בה וירצץ את מוחה.

*　　*

כן ראיתי — שמעו וספקו כפים! —
אנשים מתטהרים במיכל מים,
טרם הלכו לקבור את מתם
לבלי טמא טֻמא בטומאתם.

י — ל

*) תולעת קטנה נזכרת בדברי חז"ל (נדה דף כח)

ח ד ה

שתי חדות אחודה ועוד שלשיה
בה תמצא פתרון לראשונה ושניה

*

ראשון של שמי , שני של שמי
שני של שמי , ראשון של שמי
סוף שמי , חצי סוף שמי ·

*

מי זה האיש
אשר שמו יצא מפי ,
אף כי אמרתי
שמו אל יצא מפי ?

* *

אם יעמדו קוראי השם לפניך
בין תבין את אשר לעיניך ·

י — ל

הלצה *)

שְׁאָלוּנִי ,
הַמְּאַסֵּף אִם יֵאָסֵף אוֹ יוֹסֵף ?
הֲשִׁיבוֹתִים ,
לֹא יֶחְדַּל כּוֹתֵב כִּי אִם תַּם כּוֹסֵף ·

י — ל

*) הוא מה שיקרא בל"א ווארטשפיעל ·

מכתבים שונים

שיחה בארץ החיים

(המשך השייך למחברת ראשונה לד ס"ז)

מ"ב"ם השם המופשט דעה אשר נגזר מן שורש ידע הכחתו ראשונה על הכחם צורות ורשמי המושג בנפש המציירת, יהיה ציור חושי או שכלי, ואחר כן הוכח על פעולה שכלית לייחס ציור מושכל אחד לנושא מיוחד, והיא השגת והכרת מושג אחד על ידי תארי עצמותו מעמידו ובדלו, כמאמר התלמודיים: אם אין דעה הבדלה מנין· רצונם אם אין אדם יודע ידיעה ברורה מדבר אחד ומכירו היטיב, אין בידו להבדילו מזולתו, כי אם ימיר אותו במושג אחר אשר כדמה לו מצד מה· ואדמה לך דמיון אחד למען תבין את אשר אדבר, אחרי שהודעתני כי לא נסית ללכת בדרכים האלה· אמור נא מה דעתך בבאור השם תנשמת אשר הוזכר בתורת משה אצל העופות הטמאים, ואיך תבארהו?

פלוני ככה אבארהו כפי למדוני מורי, והוא העוף הפורח בין הערבים כי לא יכול לראות אור השמש·

מ"ב"ם כדברים האלה בארו גם רוב מפרשי התורה' ואולם כולם שגו, כי הפורח הזה איננו ממין העופות

העופות כי אם לחית הארץ יחשב · (א)

פלוני התשחק בי ? הלא ידעתיה וראיתיה פעמים רבות,
ולה שתי כנפים לעופף בהן על הארץ ·

מ׳ב״ם הוא הדבר אשר דברתי , כי על אשר אין לך ידיעה
ברורה והשגה נכונה ממין הפורח הזה ואין בידך
להגדיר גדרו , על כן המר תמיר אותו · כי משיגי
הפורח הזה הלא המה : שהוא מוליד בנים ומיניק
אותם , גם אין לו נוצות רק שערות , וכנפיו
מובדלים מאוד מכנפי העופות בחמרם , בצורתם
ובתכניתם כנודע לכל יודע תולדות הטבע , ובעבור
זאת כארי וכדוב יחשב גם הוא לחית הארץ · —
וכמקרה אשר קרה למפרשי התורה בבאור השם הזה,
כן קרה פעמים רבות בדברים אחרים לאנשים אחדים
אשר לא עמלו להשיג הדבר ההוא על מכונו , ובפרט
בעניניס

א) הרד״ק שמר מן הטעות הזה ובאר שם תנשמת העוף
הנועק בלילה אשר נקרא בלשון אשכנזי אוהו או קוין
והמה ממין העופות הטורפים אשר נקראים בשם אייִלען ;
אך לטעות זה באר שם, עטלף העכבר הפורח בלילה , ואם
כן מה שהתקין בתנשמת העוה בעטלף · ואולם כל המפרשים
האלה , יצטדקו בבלי דעת מספורי הטבע החדשים , אך
מי יתן ואדע מדוע תרגם גם אדונינו הרמבמ״ן אשר לפניו
נגלו הנסתרות האלה כשגיאה הזאת בשם פֿלעדרמויז ולא
בשם אחר ? מי הלאיץ אותו לתרגום הזה ? המבלי אין
עופות טמאים לישראל עד שהוכרח לתרגמו בדבר המתנגד
ליסוד אשר הוקד מיודעי תולדת הטבע ? —

המחבר ·

בענינים נשגבים ורמים, אשר לא השיג אותם רק על ידי התמדה והשקפה רבה כמו, מציאת הבורא, השגחתו על ברואיו, הנהגתו עמהם, והתארים המיוחסים לו ממנו · כי מבלי ידיעתם ידיעה ברורה, המפיאו עליו דברים לא כן, ומה עצמו הכתובים בכבי אדם על דבר האמונה באלהים, ומה רבו ·

פלוני זכור אזכור כי חכמי התלמוד דברו פעמים רבות מכת אחת אשר חשבה, שיש שתי רשויות בעולם, אחת פועלת טוב, ואחת פועלת רע ·

מ"ב"ם כן הוא · כי אנשי הכת הזאת מבלי דעת לא יכלו להשיג הטוב והרע על נכון, ולהבדיל בין טוב ורע אמתי ובין טוב ורע מדומה, וימירו טוב ברע ורע בטוב, ועל כן יבצר מהם לשפוט עליהם ולהתאים אותם יחד במדות העליון ברוך הוא, כמאמר התלמודים אם אין דעת אין בינה · — וכאשר שמעו הסכלים האלה דרך דמיון קול רעם, ויראו את הברק לוהט ויבער מגדים ועד קמה, האמינו משכלת פועל רע נעשה כזאת, ולו חכמו יבינו כי כל זאת וכל מה שדומה לזאת, מחוקי הטבע הוא, אשר הטביע הבורא, מיום ברוא את התבל, לטובת הכלל, והרע אשר יגיע מדברים כאלה, הוא רע מדומה בבחינת הטוב האמת, אשר יגיע על ידם לכלל ·

פלוני חלילה לי, להאמין כבת הזאת שיש שתי רשויות בעולם, אך גם דבריך נפלאים בעיני עד מאד, כי מדוע יבחר העליון ברוך הוא, להיטיב לעולם בכלל על ידי נזק פרטי ? היבצר ממנו להיטיב בלי

פוק ? ועל כן שבח אני דברי מורי ואלופי דודי אשר למדו, שתכלית הרעם לענוש החוטא, ולשלם הרשע כרשעתו וכפרי מעלליו, והן הן הדברים אשר אמרו התלמודיים אלהים עשה שיראו מלפניו · (ב)

מ״ב״ם ידעתי גם ידעתי כי לא תבין מילי ולא תשיג אותם, כי הדברים עמוקים ואתה לא הסכנת בעוד בקיים חיתך לחקור ולדרוש באלה, ולכן גם כעת הזאת לא אוכל לבאר לך הדברים על מכונם ולהודיעך איך הנזק הזה דבר הכרחי בפעולת הטבע כדמיון פסיק רישיה ולא ימות· אך זאת אגיד לך, חלילה לכל איש ישראלי להאמין, שהרעם נברא בכל פעם לפי שעה אם לשבט אם לחסד, והוא למעלה מן הטבע, כאשר

(ב) בזמנינו מצאו החכמים מחקרי הטבע להציל את נפשותם ואת בתיהם מאש ברק על ידי כלי הנקרא בשם (וועטטר אבלייטר), ולו ידע הרמ״בם מן הדבר הזה, בוודאי הודיע אותו לפלוני, לסתור דעת פלוני מתכלית הרעם, ולהביא מופת חותך על בטול דעתו הנפסדה, שהרעם נברא לענוש החוטא בכל פעם אשר יהיה רצון הבורא להענוש · — ואולם זה ימים רבים לאין מספר, מצאו חכמי פולין מעדת ישראל, ברוחב בינתם ועל פי סוד ה' ליראיו, דבר גדול לעמוד על נפשותם נגד רגשת הרעם ואש הברק, והיא להניח מלח על ארבע פאות השולחן ולפתוח ספר בראשית · ואני ידעתי שהפלוני עשה כזאת פעמים רבות בביתו, ומרגלא בפומיה שהוא בדוק ומנוסה, ובכל זאת האמין שהרעם נברא לענוש החוטא ? היסתר איש במלח או בספר בראשית להנצל מיד בוראו ? —

המחבר

כאשר יאמין ההמון · כי להרחיק הדעה הכוזבת הזאת מבני ישראל ולנטוע בלבם הדעת הישרה, והיא, שהרעם והברק מיוסדים בחקי הטבע מאז ברוא אלהים ארץ ושמים, יסדו חכמי התלמודיים לברך ברכת עושה מעשה בראשית, להורות שהברק ממעשה בראשית, דהיינו מחקי הטבע, כי שם מעשה בראשית, כנוי לחוקי הטבע ·

פלוני הנעלם ממך דעת האמוראים בסבת הרעם · הלא הם אמרו שסבת הזועות למעלה מן הטבע, כי כה דבריהם: רב קטינא אמר כפיו סופק זו על גב זו, ורבי יוחנן אמר אנחה מתאנח · (ג)

מ"ב"ם (אל לבו) שטיא בחדא מלתא קאי · (אל פלוני) אל תשיבני מדברי אגדה, ואל תשען על דברי יחיד, (ד) כי, או ליחיד הזה כונה נסתרה בהמאמר אשר

לא

(ג) ברכות פרק הרואה ·

(ד) רבינו נסים גאון בפרושו לפרק הרואה כתב גם כן על המאמר הזה כדברים האלה וזה לשונו: „ האי מלתא אגדתא היא וכה ובכל מה דדמי לה אמרי רבנן אין סומכין על דברי אגדה · וכן כתב הרמבם באגרותיו לחכמי עיר מארסעלליע: „ וכן אין ראוי לאדם להניח דברים של דעת שכבר נתאמתו הראיות בהן ויכעור כפיו מהן ויתלה בדברי יחיד מן החכמים ע"ה, שאפשר שנתעלם ממנו דבר באותה שעה, או שיש באותם הדברים רמז, או אמרם לפי שעה ומעשה שהיה · הלא תראו שהרי כמה פסוקים מן התורה אינן כפשוטן ולפי שנודע בראיות של דעת

שאי

לא רצה לגלות לעין כל, או שהיחיד הדורש הזה טעה באמת, ובנה לו בנין תוהו על אבן בוהו כפי הפעולה על רוחו · כי כמוני כמוהם בני אדם היו, ואין אדם בארץ אשר לא ישגה לפעמים וידבר דברים לא כן, כי זה גורל האדם!

פלוני (בנפול פנים, אל לבו) רחמנא לשזבן מהאי דעתא! האנכי לא אשען על דברי חכמינו? האנכי אמרה את פי הצדיקים האלה אשר קטנם עבה ממתני כל הפלוסופים, אשר היו מימות אדם הראשון ועד עתה? ואולם מה אעשה, כרחל נאלמה נהיתי לפניו כי נתן לי מורא ואיראהו · (נאנח)

מ"ב"ם למה נפלו פניך ועל מה תאנח? אם יש את נפשך דבר מה אל תכחד תחת לשונך ·

פלוני אל נא תקצף! לא אכחד ממך כי נבהלתי מאוד בשמעי הדברים יוצאים מפיך: אל תשיבני מדברי אגדה

שאי אפשר שיהיה הדבר כפשוטו יתרגמו המתרגם ענין שהדעת סובלת אותו, ולעולם אל ישליך אדם דעתו אחריו כי העינים הם לפנים ולא לאחור" (אגרת הרמבם דף טית ע"א). קרא, שנה ושלש קורא אהוב! הדברים האלה ואל ימושו מפיך · אך הבן מאוד באמרו: אין ראוי להניח דברים של דעת שכבר נתאמתו הראיות בהן, כי רק הדברים ההם אשר ראיות השכלי והטבעי בכלל יאמתו אותם, הדברים האלה אל תביא ואל תסירם, וגם כל הדברים אשר מתנגדים לדעתך לבד, כי מאי חזית שדעתך יותר אמת מדעתא דהאי, והרי זאת כאלו תאמר בטלו רצונכם מפני רצוני: המחבר ·

אגדה ואל תשען על דברי יחיד, כי מה חכמת
חכמינו ובינת נבונינו נגד המלאכים הטהורים ההם
אשר אור ה' נגה עליהם, וכל דבריהם נאמרים
באמת וצדק, עד כי על קוץ וקוץ שבדבריהם יש
תלי תלים של הלכות הנעלמים והנשגבים ממנו
ועליהם תאמר שהם שגו לפעמים? רוח ה' דבר בם
ומלתו

לא לבד שהרמב"ם באגרותיו ורבינו נסים בפירושו חשבו
כזאת על עניני דאגדתא כי אם גם איזה מחכמי התלמודים
רחקו האגדה מעל גבולם כאשר תמצאו בירושלמי דמעשרות,
ר זעירא הוה מקנטר לאלין דאגדתא וקרי לון ספרי דקסמי,
ובמסכת סופרים פרק ט"ז אמרו אגדתא לא נתנה לכתוב.
ורב שרירא גאון כתב: הני מילי דנפקי מפסוקי, ויקרו
מדרש ואגדה אומדנא היא. וכבר נודע מה שהשיב החבר
להמלך כוזרי (סוף מאמר ג') וזה לשונו: מודה אני לפניך
מלך כוזר כי נמצאו בגמרא דברים אשר אינני יכול להטעימך
בהם טעמים מספיקים ולא להביאם בקשר ענין, והם
אותם הכניסו התלמידים וכו'. והרוצה לדעת יותר מזה,
יקרא בספר אמרי בינה פרק ט"ו, ושם ימצא הכל באריכות.
סוף הדבר כל משכיל צריך להבדיל בין אגדה ואגדה, כי
יש אגדות במדרש ובתלמוד המלאים דבר חן ומוסר, שכל
טוב לכל עושיהם, ואשרי האיש אשר יטה אוזן לדבריהם.
ולעומת זאת יש אגדות המלאים דברים המתנגדים לכל שכל
אנושי, יהיה שהאומר אותה כוון בה כונה מיוחדת הנעלמה
עתה ממנו או שהאומר אותה שגה באמת, כמו האגדות
המדברים מענין אחיזת עינים, כשוף, מעשי שדים,
והדומים להם, על כל אלה נוח ר' זעירא ספרי דקסמי,
ואנחנו נאמר, כל שומר נפשו ירחק מהם.

ומלתו על לשונם והם ישגו? דאג גם דאג
האמוראים העידו ואמרו אם הראשונים כבני אדם
אנו כחמורים, אף כי אנחנו! מה אנו נגדיהם? (ה)

השכלת

(ה) דיא ערפאהרונג איזט דיא מוטטער אללער קינסטע אונד
דער מייסטען וויססענשאפטען; דורך זיא גלאנגט דער
מענש צו דען פילען טעלען דער ווייזהייט אונד ערהעבט
זיך איבר אללע אנדרע געשעפפע דער ערדע, אונד מאכע
זיא טשינדע ער, זעלבסט דען פרנונפטלאזען טיהרען
נאך, אינדעם ער ליבט איינמאל ווירדע זיינע גלידמאסן
גהעריג צו געברויכן וויסן. אהן גנהאמע דעם מענשן
דאס פראעגן ערפאהרונגן צו זאמלען אונד בעאבאכ־
טונגען אונד פערזוכע דאריבר צו מאכן, זא ווירדע
ער, נאך בייאשפיל, ניאמאלס וויסן, וויא ער דאס
גלייכגעוויכט זיינס קערפרס בייא דעם געהן ערהאלטע,
וויא ער איינן פערנען געגנשטאנד פאן איינם נאהען
אונטערשיידע אונד דער זייכן מעהר. דער מענש אין
זיינר פריהסטן קינדהייט בשטעטיגט דיזע וואהרהייט,
אונד איין גראסר דיכטער אונזרער צייט זאגט;

דיא פיטע לערנטן געהן דורך פאללען,
דיא צונגע רייפטע צום לאללען,
אונד מיט דעם לייבע וואוקס דער גייסט.

יע מעהר אלזא דער מענש געלעגענהייט האט ערפאה־
רונגן צו זאמלען, אונד פעהיגקייטן בזיצט זיא צו
בענוטצען, דעסטא גרעסער אונד שנעללר זינד זיינע
פארטשריטטע אין דען קענטניסן אונד וויסענשאפטן;
דאהער האט אויך דאס אלטער, אין אנזעהונג דעם

גבילדטן

מ״ב״ם השכלת כי גם המאמר הזה מדברי אגדה ומפי
יחיד? — אך לא עת עתה לדבר עמך כדבר
הזה

גבילדטן פערשטאנדס, איינען פארצוג פאר דער יוגענד,
וויל יענעם מעהר לייט האטטע ערפאהרונגען צו זאמ־
מעלן אלס דיעס, וויא דאס שפריכווארט בייא דען
תלמודיסטן: לא בדרדקי עיטא וויא נון בייא
איינצלן מענשן דיא יוגנד געגן דאס אלטער זיך פערהעלט,
עבן זא מוזט דאס פערהעלטניס בייא דעם מענשליכן
געשלעכטע איבערהויפט צווישן דעם פריהן לייטאלטער
דעססעלבן אונד דעם שפעטרן, צווישן דען פארפאהרן
אונד דען נאכקאממען. זא קאנטן אונמעגליך דיא
מענשן אין דען ערשטן צייטן זא אין דיא פערבאר־
געססטן געהיימניססע דער נאטור איינגעדרונגען זייען, וויא
איהרע נאכקאממן, אונד דיעזע ווידרום ניכט זא זעהר
וויא דיא מענשן אין דען שפעטרן צייטן, וויל בייא
יעדעם צייטאלטער נייע ערפאהרונגן אונד באבאכטונגן,
אונד מיט איהנן נייע פערזוכע אונד ערפינדונגען אנס
ליכט טרעטן. דאהער מוזט עס אויך זעהר ריכטיג
ווען מאן זאגט: דאס אין דען שפעטעסטן צייטן דער
וועלט, יענע פראפעצייהונג איינטרעפן ווירד דיא דער
פראפעט ישעיהו פערקינדעט האטטע: דיא ערדע
ווירד זא פאלל מיט קענטניססען זיין וויא דאס מעער
מיט וואסר (ישעיהו, י״א, ט׳ ת׳). — מאן זיהט
אלזא הירויס פאן זעלבסט איין, דאס ווען דער תלמו״
דיסט מיט זיינעם זאגע אם הראשונים כבני אדם, דען
דער פלוני אים טעקסטע אנפיהרט, האבע זאגען
וואללן: דער מענשליכע פערשטאנד זייא מיט יעדעם
צייטאלטער

הזה לבלתי הפניק אותך ברעיונות שונות ונפרדות,
אשר אין לפס חבור עם הדבר אשר דברנו עד כה
ואשר אני רוצה להודיעך. הואל עד יבוא המועד
ואז

צייטאלטער אין שטעטר אבנאהמע, ער איינע דער
גרעסטן אבזורדיטעטן בהויפטעט העטטע; אונד דענגאך
ווירד דיזר זאץ פאן דעם גרעסטן הויפן אונזרר נאציאן
בוכשטעבליך אנגנאממן, נאך עבן ערוועהנטר ארט
ערקלעהרט אונד דאראוס גפאלגרט, דאס וויר אין
אונזרן צייטן, דא וויר אונס געגען דיא **תנאים** אונד
אמוראים פרהאלטן, וויא איינע נעגאטיפע געגן איינע
פאזיטיפע צאהל, קיינע נייערונג פאן וועלכר ארט זיא אויך
זייא אונטרנעהמן דירפן, זאנדרן עס איסט אללעס אין
שטאטו קוואו בליבן וויא עס פאר 1500 יאהרן וואר,
אונד יעדע ענדרונג, דיא אין אונזרן צייטן געמאכט ווירד,
זאגן דיזע ערקלעהרער, איזט איין פרברעכן, דאס
הארט בשטראפט אום ווערדן, זעלבסט ווען דיזע
ענדרונג דאס וואהל דער גאנצן נאציאן באבזיכטיגן וויל,
וויל וויר מענשן מיט עזעלם פרנונפט עס ניכט וואגן דיר״
פן אונס אן דינגע צו פרגרייפן, דיא פאן מענשן מיט
מענשן פרנונפט זינד פעסט גזעצט ווארדן. מינדעסטן
איזט דיזע פאראורטיילהאפטע מיינונג ניכט אונזרר
נאציאן אללין אייגען, מאן פינדעט זיא אויך הערשענד
בייא דען שפעטערן שטאאיקערן, דען דיזע לעהרטן אויך
דיא מענשן דער פארוועלט זייען פיל וייזער געוועזן
אלס איהרע נאכקאממן *). זעלבסט אונטר אונזרם

 נעבן

*) Abhandelung, für die Geschichte und das Eigentliche der spätern stoischen Philosophie, von M. Konz. Tübingen 1794.

ואז אשיבך על נכון, או אולי יבוא היום אשר כי
תאורנה עיניך ותראינה את אשר לא ראתה עד כה.
ובעת הזאת דע לך כי כל איש ואיש אשר יתפאר
לאמור

געבען„ פאלקע וואר ביס אויף דען אנפאנג דיזעס
יאהרהונדערטס דיא פארליבע צו דען אלטען לעהרען
אונד סיסטעמען אונגעמיין שטארק, זא דאס מאן ניכט
אהנע געפאהר איין פערלעהרטס פאראורטייל אנגרייפען
קאנטע. — וואלף זאגט, אין זיינעם פילאזאפישען לעקסי־
קאן אונטר דעם ווארט, ערפינדונג: „זא העכסט
„נעהטיג הערגלייכען ערפינדונגען נייער געדאנקען זינד, זא
„פיל פעהרדרוס ערוועקקען זיא איהרעם אורהעבר, אונד
„מאן קאן זיך צור בשטעטיגונג דיזעס פאלס נור עראינערן,
„וואס אין דער געלעהרטען וועלט פארגעגאנגען. דען דא
„פינדען זיך לייטע וועלכע דערמאסען אן דעם אלטערטהום
„קלעבען, דאס זיא גאר ניכטס פאן נייען זאכען הערען וואללען,
„אונד דיאיעניגען וועלכע פאן דען געמיינען איינונגען אונד
„לעהרען אבצוגעהען פיר נעהטיג געפונדען, אלס ניילינגע
„אויסשטעלען. זיא מיינען, מאן קעננע ניכטס נייעס
„זאגען, וואס פאן דען אלטען נאך ניכט געזאגט
„װאורדען זייא, אונד עבן דיזע אלטען ווערן אויך קיינע נארען
„געוועזען". *) עבן דיזר געלעהרטע ערצעהלט אונס פאן
איינעם געוויסן פראנציסקוס רעדוס, איינעם פלארענ־
טינער ארצט, דאס דיזער איינע זאלכע פאראורטייל־
האפטע האכאכטונג געגן אריסטאטעלעס האטטע,
דאס ער אין קיינן טובוס זעהן וואלטע, דאמיט ער
ניכט איבערצייגט ווירדע, דאס גאלילעאוס (איין בריהמטר
מאטעמאטיקוס אונד אסטראנאם) נייע אונד פאן

דעם

---

*) S. Philosophisches Lexicon von Walch.

לאמר, מעודי לא שגיתי, הוא מתהלל באמת שקר,
כי כל סקרן מאומר לא ימלט משגיאה · הלא
ידעתם גם ממשה בחיר אל אמרו שגגה, באמרם,
כא

דעם אריסטאטעלעס נאך ניכט ערקאנטע שטערנע,
געזעהן העטטע ·— אללייך בייא דען אנדרן נאציאנען,
האט מאן זייט גראכטע לייט נאם טייל זיך בשטרעבט,
פאן יענען אונרייכן פֿאראורטיילן זיך צו רייניגען, אונד
מיזט איאאר נאך בפֿליסן זיא אללמעהליך גענצליך צו פֿר־
טילגן; בייא אונס אבר זאלל אונד דארף נאך יעצט
ניכט נייעס ערפֿונדן, ערקלעהרט אונד געזאגט ווערדן.
דאהער דאס אונבענדיגע שטרייבן, אונד דראהענדס
געשרייא געגן יעדע נייערונג, ווען זיא אויך נור דיא אב־
שאפֿונג איינער איטברייכע בטריפֿט, דיא ניכט
אייגאלל צו דען צעראמאניאל געזעצן אונזרר רעליגיאן געהערן,
זאנדרן דיא, זא צו זאגן, זיך נור דורך געוואנהייט איינגע־
שליכן האבן · איין דייטשר ערלעהלטע איינסט אין
געגנווארט איינס פאלניטן לאנדן איניגעס פֿאן אמערי־
קא, זא גלייך ריף איהם דער פאלאק צו: וואס, גלויבט
איהר אויך אן אמעריקא? אונד אלס יענר זיינן גלויבען
אונגלויבן דורך בווייזע בקרעפֿטיגען וואללטע, ווארדע
ער פֿאן דעם פאלאק, איט דעם, בייא אונזרר נא־
ציאן יעצט זא גייפֿיגן, נאמן אפיקורוס בעהרט, דען
פֿוהר דער פאלאק פֿארט, פֿינדט איהר אין גאנצן
תנ"ך עפפיס פֿאן אמעריקא? — וואס העטטע ערשט
קאלומבוס פֿיר איינע בלאהנונג פֿאן דיזעם אונגנע צו
ערווארטן געהאבט? געוויס ניכטס געריגערס, אלס אין
חרם געטהאן צו ווערדן · — אלס איך איין שולביכליין
אבטליון הרויסגאב, אייפֿרטע איין ארטאדאקסר

בא לכלל כעס בא לכלל טעות , ופעמים רבות
תמצא בתלמוד שאמרו על מאמרי התנאים ואמוראים ,
האי מימרא בדותא היא : — ולכן נשוב לענינינו .
מכל

מאן אין בערלין , דער זיך דורך זיינן פֿאנאטיסמוס
ברייטס גריכטליכע שטראפֿן צו גצאגן האט ,
זעהר העפֿטיג געגן דיס אונשולדיגע ביכליין ,
אונד געגען מיך אלס פֿרפֿאסר דעסזעלבן . איינר זיינר
פֿריינדע, דער צוגעגן וואר, וואלטע איהן פֿאן זיינעם
אירטוהם איברצייגן , ערהיעלט אבר פֿאן דיזם
אייפֿרער פֿאלגנדע בינדיגע אונד גאנץ נאך זילאגיסטישר
ארט אבגפֿאסטע ווידרלעגונג: איהר זייד מיר דאך מ ו ד ה
דאס ש ל מ ה ה מ ל ך ע ל י ו ה ש ל ו ם דערגרעסטע חכם
גוועזן , נון ווארום האט ער קיין א ב ט ל י ו ן געמאכט,
מ ס ת מ א מוס איין א ב ט ל י ו ן אונרעכט זיין — אונד וואס
איזט דאס גראסטע גשרייא , דאס זיך יעצט פֿאן אלן זייטן
געגען דיא שפעטע בעערדיגונג דער טאדטן ערהעבט ,
טראץ דען פֿילען גשיקטן ערצטען , דיא פֿיר דיזע זאכע
זינד , אונד טראץ דען פֿילען געלעהרטן , דיא גרינדליך אונד
איינלייכטנד בוויזן האבן , דאס אונזרע היילגע רעליגי-
אן , דיא שפעטע בעערדיגונג ניכט אליין ניכט אונטר-
זאגט , זאנדרן זאגאר בפֿיהלט : וואס איזט דיזס גשרייא
אנדרס , אלס איינע אנהענגליכקייט אן פֿעריעהרטן
פֿאראורטיילן אונד מיסברייכן ? דיא ערפֿאהרנסטן
ערצטע בהויפטן , דאס ניכט אטהמען איזט קיין
זיכרס קענצייכן , דען שיינטאדטן פֿאן דעם ווירקליכן
טאדטן צו אונטרשיידן , אונד יענע ערווידרן , דיא
פֿעדר

מכל הדברים אשר הודעתיך עד כה תבין , כי האדם
אשר חננו אלהים בדעה , ואשר יעמול לקנות לו
דעה ברורה , ישיג בשכלו מדות הבורא ברוך הוא
כפי

פֿעדרה אויף דער נאזע וואר פֿאן יע הער אין גברויך
ביא אונס , פֿאלגליך מוס דיזס אויך איין זיכרס
קענצייכן זיין ; דאס הייסט מיט אנדרן ווארטן , ווען
דיא נייען ארצנייאקונדיגן רעכט העטטן , זא מיטטן
עס דיא אלטן ארצנייאקונדיגן אויך גוואוסט האבן , דא
דאך דיא אלטן פֿיל קלוגר אונד גשיקטר וואָרן אלס דיא
נייערן . — אייניגע געלעהרטן אונזרר נאציאן בווייזן
גרינדליך אונד דייטליך , דאס דיא תלמודיסטן אין איהרן
צייטן זעלבר דיא טאדטן האבן ליגן לאסן ; דאראויף ער־
ווידרן יענע , דיזער בווייז טויגט ניכטס , דען וויר
האבן פֿאן יע הער דיא ווארטע דער תלמודיסטן זא
ערקלעהרן געהערט , דאס יוסט דאס ענטגעגענגעזעצטי
פֿאן איירער מיינונג הרויס קאאמט . פֿערפֿאהרן דיזע
לייטע ניכט עבן זא , וויא דער אבן ערוועהנטע פֿראנ־
ציסקוס רעדוס ? צוואהר טראט נייליך איין נייער קעמ־
פפֿער הערפֿאר מיט איינם דייטש־יידיש טרייבן אן דיא
בארמהערציגן צו ענדאר , אונד פֿארדרטע , וויא איינסט
דער הירט דוד דען ריזן גלית , דאס הייסט אהנע
וואפֿען אונד ריסטונג , זאנדרן בלאס זיך אויף דיא
שטיינע פֿרלאסנד , דיא ער איהם אן דען קאפף ווערפֿן
ווירד , דען גראסן פראפֿעסר הערץ , צום צווייא־
קאמפף אויף . דיזר ריטטער אהנע וואפֿן שפריכט
צוואהר ניכט מעהר פֿיל פֿאן אנהענגליכקייט אן דעם
אלטן , בזארגט אבר , דאס דורך דאס ליגן לאסן דער
טאדטן ,

כפי החכמה והצדק , וזה הוא מה שאמר ר' אלעזר
גדולה דעה שנתנה בין שתי אותיות שנאמר
כי אל דעות ה' , רצונו על ידי דעה ישיג אדם
להצדיק

טאדטן , דיא זאפט קענע פערפעסטעט ווערדן , אונד
אלזא מעהר טאדן אלס נוצען . -- אלזיין איין ליבר גוטר
מאן ! וואס דיא פייניטע פעסט אנבלאנגט , דאפיר
קעננן זיא געגנליך אהנע זארגע זיין , דער שטאאט
האט זיין קאללעגיום [illegible] עט זאניטאטיס , דיזע
ווירד שאן אנשטאלטן טרעפן , דאס דערגלייכן איבל
ניכט איברהאנד נעהמע . -- זארגן זיא ליבר אבר , איך
ביטטע זיא זעהר דארום , פיר דיא מאראלישע פעסט ,
דען עס גיבט לייטע אונטר אונס , דערן הויך בייאם
לעבענדיגען לייבע ווייט גיפטיגר אונד טעדליכר איזט ,
אלס אללע אויסדינסטונג דער טאדטן קערפר ; אונד
דיא מיט דיזם איהרם גיפטיגן הויך , איינען זאלכן
האנדעל טרייבן , וויא איינסט אדר פילייכט נאך יעצט
אין איטאליען דיא באנדיטן , דאס הייסט זיא לאסן זיך
בצאהלן אונד פערגיפטן מאראליש איהרע נעבן מענשן ,
אויך דיזע מענשן האבן זיא ליבר איין וואכזאמס אויג ,
אונד דענאנסירן זיא זיא דער וועלט , זא באלד איהנן
איינר אין וואורף קאממט . -- מאן פערצייהע מיר
דיזע אבשווייפונג אונד קעהרע מיט מיר ווידר צו דעם
זאצע אם הראשונים כבני אדם , צוריק . אום
דיא פראגע צו בעאנטווארטן , וועלכע יעדר אויפ-
ווערפן ווירד , נעמליך , דא דאך דער תלמודיסט מיט
זיינם זאצע ניכט בהויפטן קאנטע , דאס דיא מענשליכע
פערנונפט מיט יעדם צייטאלטר אבנעהמע , וואס וואלל

ער

להכריע שתי שמות האלה יחד להיות לאחדים ולימקם להבורא, כי השמות האלה שם הויה ושם אל כוללים כל התארים אשר מיוחסים לו ממכו, ומהם יתפעפו האחר ·

פלוני נדקת בזה, כי כן אמרו שהשם הויה מורה על מדת הרחמים, ושם אל על מדת הדין ·

מבם

ער דען איט זיינם אם הראשונים וכו׳ זאגן ? איך גלויבע אבר, אמן דארף נור דאס בייאשפיל, וועלכס ער פאן דעם עדל דעס ר׳ פנחס בן יאיר אנפיהרט, לעזן, אונד אאן וירד גלייך איינזעהן, וואס ער אונטר אביגן ווארטן האבע בהויפטן וואלן · ער ערלעהלט דאס דער גדאכטע עזעל דיא איברנאטירליכע גאבע האטטע, אן דאס פארגעלעגטע פוטטר גלייך גו בעמערקן, אב דיס פוטטר נאך טֶבֶל וואר · ער פערגלייכט אלזא זיין לייטאלטער איט דעם לייטאלטער דער תנאים נור אין אנזעהונג דער איברנאטירליכן פערנונפט, אונד הירמין האט עס זיינע פאללקאאענע ריכטיגקייט, דען דיא איברנאטירליכן גאבן דער אענטן ווערדן פאן טאג גו טאג זעלטנר, אונד ווא איזט יעגט דער אענט הער אן דען גפילטן געלדקאסטן איינט רייכן יהודי גלייך באערקן קאן, אב פאן דיזם געלדע איזט מעשר געגעבן ווארדן אדר ניכט, וויא יענר עזעל אן זיין פוטטר ? ווער זיך איכדעסן איט דיזר ערקלעהרונג ניכט געננליך גו פרידן געבן קאן, דעם עאפפעהלע איך איינן וויפזאן! אין דעם ספר מאור עינים איבר דיזע אאטעריע גו לעזן, דער איהם גווים גניגען וירד ·

וואלפסזאהן

מ"ב"ם

ואולם במה יזכה אנוש את ארחו לקנות לו ידיעה ברורה ממדות הבורא ברוך הוא ומתואריו , אין זאת כי אם על ידי בחינה והתבוננות היטב בכל פעולותיו הגדולות והנוראות , הלא המה בוראיו אשר ברא בשמים ממעל ובארץ מתחת ובמים מתחת לארץ ; על ידם נלמד לדעת את ה' . וכפי התמדת העיון בענינים האלה כן ירבה הדעת להשיג כל מה שיש ביכולת האדם להשיג . והיא היתה מעלת משה בן עמרם , כי הוא השיג ממדות הבורא ברוך הוא על ידי התבוננות בדברים האלה , יותר מכל אדם אשר היה לפניו , גם מן אבות הקדושים , כי כן נאמר וארא אל אברהם יצחק ויעקב באל שדי ושמי ה' לא נודעתי להם , רצונו : האבות האלה לא השיגו ממני רק את הדבר ההוא לבדו מה שנכלל בתואר אל שדי , כפי הפועל אשר פעלתי בימיהם ; נגעתי את פרעה בלקחו את שרה ; הוכחתי את אבימלך בקחתו את רבקה ; מנעתי לבן להרע עם יעקב . אבל אתה תשיג גם הדברים הנכללים בשמי הוי"ה וכן היה , כי כאשר בקש משה ויאמר הראני נא את כבודך , רצונו הודיעני נא על ידי מה אשיג עצמותך כי הכבוד כנוי לעצם , ומלת הראיני מכוון לראיה שכלית , בא לו התשובה מאת ה' : לא יראני האדם וחי , כוונתו האדם החי (ו) אשר

מלובש

(ו) אדונינו הרמ"במן ז"ל תרגם הפסוק כי לא יראני האדם וחי , על פי רוב מפרשי התורה לאמור : דען קיין מענש שויעט איך וונד בלייבט אם לעבן . והפרוש הזה איננו

נכון

מלובש בחומר וכל ידיעתו והשגתו רק על ידי חמרו דהיינו חושיו, לא יכול להשיג עצם רוחני, אך זאת אעשה לך אלמדך הדרך אשר תלך בה להשיג דרכי ומדותי, והיא: אני אעביר כל טובי על פניך, כוונתו במלות כל טובי, כל הנבראים, כי כל הנברא לטובת הכלל נברא, ואם יעברו אלה על פניך דהיינו, שתעיין ותבחן בהם, אז וקראתי בשם ה' לפניך או, תשיג מדותי הנכללים בשמי הוי"ה ·

פלוני (אל לבו) כאה דורש! ודבריו עריבים לי בענין הזה, ואם אמנם שאינם על הדרך האמת, מה נכך מכל מקום על דרך הלציי המה טובים מאוד ·

מ"ב"ם והנה העיון בענין הנשגב הזה צריך תנאים רבים: רעיון זך, מחשבה טהורה, בר לבב, התמדה והשקפה והדומה להם · ולא רבים יחכמו ויצליחו

בדבר

נכון, כי אין כוונת הכתוב לאמור שימות האדם אם יראה אלהים, כדעת ההמון, רק כוונתו לאמור שהוא דבר בלתי אפשרי לראות את אלהים, ויהיה מלת חי תואר לאדם והאות ו' במקום אשר כדרכו, ופירוש המקרא כי לא יראני האדם החי או האדם אשר חי, דען קיין לעבענדי-גר מענש קאן איך טויען · ומה שמצאנו אצל מנוח שאמר לאשתו מות נמות כי אלהים ראינו (שופטים י"ג כ"ב) אומר אני, אלו הייתי בזמן התלמוד, אמרתי, מדברי מנוח האלה מוכח, שמנוח עם הארץ היה ·

· וואלפסאהן

בדבר הזה, כאשר מצאנו בתלמוד (ז) ארבעה נכנסו לפרדס, בן עזאי הציץ ומת, בן זומא הציץ ונפגע, אחר קצץ בנטיעות וכו'. רצונם במאמר הזה הוא: זה מרוב התמדתו בעיון הדק והנשגב, החליש את גופו וימשיך לו תחלואים עד שמת; זה מפאת עומק המושג וקוצר המשיג נטרפה דעתו, וזה יצא לתרבות רעה וכחש באלהים. ולכן כל המעיין בדברים האלה צריך שמירה גדולה וחזוק רב, לבלתי יזח דעתו ממנו ויעש כאוסים. ובעבור זה אמר אלקים למשה ושמתיך בנקרת הצור דרך דמיון ומשל, כאלו תעמוד בנקרת הצור להשמר מכל פגע רע ולהסתר מזרם וממטר, כן תחזק ותאמץ בעיון הזה ולא תסור ימין ושמאל, לא תטרפה דעתך ולא תציץ ותמות. ושכותי כפי עליך גם זאת דרך דמיון ורצונו: אני אשמרך מכל מחשבה בלתי טהורה, ולא תקצץ בנטיעות, ודברה תורה כלשון בני אדם. — והרחבתי לך הבאור אף שהוא יוצא מכוונתו, למען הראותך גודל תועלת ידיעה ברורה. ועל דעה כזאת, רצוני, להשיג דרכי הבורא ברוך הוא ומדותיו כפי מקת שכל איש ואיש להשיג, אמרו התלמודיים: כל תלמיד חכם שאין בו דעה נבלה טובה ממנו, כי יש לנבלה תועלת יותר מלאיש הזה אשר לא יצלח לכל.

פלוני

(ז) מסכת חגיגה פרק אין דורשין. ושם פרדס (פאראדיס) על דרך השאלה, כאלו נכנסו למקום נחמד ויפה המשמח לבב אנוש, כי העיון בדבר הזה, משמח לבב אנוש, ויעש לו תענוגים.

פלוני אם כבאורך כן הוא, איך למדו ז"ל הדרש מהכתוב ויקרא אל משה? כי שם אמרו בפרוש ויקרא אל משה וידבר ה' אליו מכאן למדו כל תלמיד חכם שאין בו דעה וכו', וכמה יתקשר הדרוש הזה עם המקרא ההוא?

מ"ב"ם גם זאת אגיד לך, אך אל תבהל על פיך ותתן את שפתיך לבטא תמיד דברי תוהו כאשר עשית עד כה, כי רק למען הכאותך הדרך הישר, ולמען כטוע בקרבך רעיונות טובות, דברתי עמך עד עתה, ואם את נפשך לשאול שאלה אחת, הואל עד כי השלמתי דבר. — הנה כל הפעולות וההפעלות הנמצאים בתורת אדונינו משה מיוחסים להבורא ברוך הוא, כולם על צד הדמיון כאמרו לשבר את אוזן השומע, ומושאלים מפעולות בני אדם. כי הבורא נשגב ונעלה מכל הפעלה, כי הוא איננו גוף ואין לו מקרי ומשיגי גוף. ואם כן כל מקום שנאמר ויקרא ה', וידבר ה' וכדומה, כולם על דרך השאלה כאמרו, כי הדבור והקריאה נפעלים על ידי כלי המבטא, וכלי מבטא המה דברים גשמים ומרוחקים מאתו יתעלה.

פלוני (אל לבו) כחרב חדה מודרים דבריו למשכיות לבי! הנשמע כזאת? ה' אלהים לא ידבר? הלא דוד המלך אמר הנוטע אוזן הלא ישמע, היוצר עין הלא יביט, ומעתה כה כי רב דאל יומא וכול להקים: השם פה לאדם הלא ידבר! ומה לי ולדוד המלך, הלא רבו כמו רבו המעשים הנוראים בספרי חכמי האמת, המורים על בטול דבריו. בן יוחאי! בן יוחאי! לו תשמע כדברים האלה, הן

אבני ! אם לא כתת עיניך בו ויהי גל של עצמות !
אבל כעת אחריש ואתאפק , והיה אם כלה לדבר ,
אז יראה כי יש לאל ידי להשיב על תלונותיו .

מ"ב"ם פניך ענו בך , כי כפלאים דברי בעיניך , כי חדשות שמעו אזניך אשר לא הוגד לך מפי אבותיך אך הסכת ושמע ואז ייטבו לך . דע לכל פעולה יש סבה הגורמת ופועלת את הפעולה ההיא , ואם לפעמים נסתרה מעינינו הסבה הפועלת, אין זאת כי אם בקוצר השגתנו , ולקוצר דעתנו היא נעלמה , אבל בכל זאת היא באמת נמצאת , אחרי שהונח אצלינו שאין פעולה בעולם בלתי סבה פועלת . ומשפט לשון עבר בכל עת אשר יהיה פעולה אחת נמצאת מבלי שנדע הסבה הקרובה הפועלת אותה , אז תיוחס הפעולה ההיא לסבה הרחוקה , והיא סבה כל הסבות , דהיינו הבורא ברוך הוא . ומטעם הזה מיוחסים בלשון עברי כל פעולות הטבע , אשר סבתם הפועלת הקרובה נעלמה בימים ההם ולא במקרה , להסבה הרחוקה להשם יתעלה . כמו וירעם ה' , וה' המטיר , וברקים רב , ישב רוחו (ח) . וכן תמצא בתורת משה ויפקח אלהים את עיניה ותרא באר מים (בראשית , כ"א , י"ט) הלא בוודאי הבאר ההיא היתה כבר באותו

(ח) על פי הדברים האלה , יהיו הפעלים בהסתר הגוף (דיא אונפערזענליכן צייט ווערטער) נמצאים גם כן בלשון עבר כמו בלשון אשכנזי , רק ההפרש ביניהם הוא : בלשון אשכנזי תורה מלת עס על הנושא הנסתר , בלשון עברי בא במקומו אלהים ; ואם כן נוכל לתרגם

באותו מקום מתמול שלשום. כי לא אמר הכתוב
ויברא אלהים שם באר מים, רק ויפקח וכו' ואחרי
שעד עתה לא ראתה הגר את הבאר ההיא, על כן
כעלמה מהכותה הסבה הגורמת לראות את הבאר
עתה מה שלא ראתה לפנים. ובעבור זאת מיחס
הפעולה הזאת דהיינו הראיה לסבה הראשונה ויאמר:
אלהים עשה זאת. וכן משפט הלשון בכל פעולה
אשר תכליתה דבר גדול ויקר, ונשגב מפעולות
המוכינות, אז תיוחס גם כן הפעולה ההיא לסבה
הראשונה, להורות, שהסבה הראשונה פעלה זאת
על ידי אמצעי. דרך דמיון מלחמת גדעון במתי
מספר עם מחנה פלשתים. כי כבר נפל פחד ואימה
על פלשתים מפני בני ישראל כאשר נראה מפתרון
החלום אשר פתר איש פלשתי לרעהו. ונוסף לזאת
ביאת גדעון בשלש מאות שופרות בפתע פתאום
בלילה בעת אשר מחנה פלשתים היה בטח, ובעבור
זאת היתה מהומה גדולה כל כך במחנה פלשתים עד
שלא הכירו בין אוהב לאויב ואמר הכתוב וישם ה'
חרב איש ברעהו. והנה נשמת האדם ענין רוחני
יהולאו

וה' המטיר, גאטט ליס רעגנען, או עס
רעגנעטע, וירעם ה', גאטט זיס דאננערן, או,
עס דאננערטע. ואולם בפעולות אשר מקור סבתם
יותר בגשמיות שבאדם ממה שהוא בשכל, לא יסתיר בעל
לשון עברי את הנושא, אף שבעל לשון אשכנזי ישמש
במלת עס, רק מיחס הנושא להגשם ההוא, דרך דמיון:
עס הונגערט מיך, יאמר העברי, ארעב; עס
דורסטעט מיך, יאמר, צמיתי? כי מקור סבת הפעולות
האלה בגשם ולא בשכל. —
המחבר

ואלוהי לא תושג עצמותם ומה שנשיג ממנה הוא רק ע"י כוחותיה ופעולותיה לבדם, ומכוחותיה האלה יש שתי כוחות רמות ונשגבות מאוד, והם כח הדעת וכח הבינה, ולכן אם ישיג אדם דבר גדול ויקר הערך ע"י כח דעתו וישפוט על הדבר הגדול ההוא ע"י כח בינתו, אז ממשפט הלשון לייחס הפעולות האלה, דהיינו ההשגה והבינה, להבורא ברוך הוא, כאילו הודיע הבורא עתה להאדם הזה הדעה הזאת, והבינהו עתה לשפוט המשפט הזה. וזאת משני טעמים אשר הודעתיך. הטעם הראשון: מפני שתכלית הפעולה ההיא דבר יקר ונשגב מפעולות המוגבות, והטעם השני, מפני שפעולת השכל בכלל המה כפעולות אשר סבת פועלתם נעלמה ונסתרה ממנו. הבנת את אשר דברתי?

פלוני הבנתי, אך הוסף לדבר, ובכלותך אשיב גם אני תשובתי בענין הזה.

מ"ב"ם (אל לבו) עוד מצואתו לא רוחץ, כי טח עיניו מראות ומהשכל לבו. (אל פלוני) ועתה נשוב אל המקרא אשר זכרת. ידעת כי המצות, החוקים והמשפטים אשר נתן לנו משה עבד ה', כולם מיוסדים על אדני שכל ותבונה, וזה שאמר, ויקרא אל משה, כונתו לכנות בזה התעוררות כח הדעת בנפש משה להשיג מה שרצה להשיג מענין עבודת השם, כי ההתעוררות מכונה בשם קריאה, ואחר שהשיג אמר וידבר ה' אליו כונתו על התעוררות כח הבינה בנפש משה לשפוט על ההשגה ההיא ולהודיע אחרי כן את משפטו לבני ישראל לעשות אותו, ויכונה הבינה בשם דבור,

כי

כי הדבור יסודתו על הבינה כי בזה יבדל מין האדם ממין החיות והבהמות שאין להם דבור מפני שאין להם בינה — ולכונה מיוחדת נכתבה זאת אצל הקרבנות, להורות לנו, כי גם מצות הקרבנות היו מצות שכליות ומיוסדים על אדני תבונה. (ט)

פלוני

(ט) זה לשון הרמ"בם בספרו מורה נבוכים (חלק ג, פרק ל"ב) וכמו זאת ההנהגה בעצמה מן המנהיג הוא יתברך (הרמ"בם מדבר פה מן פעולות הטבע) באו דברים רבים בתורתינו, והוא שאי אפשר לצאת מן ההפך אל ההפך פתאום. ולזה אי אפשר לפי טבע האדם שיניח כל מה שהרגיל בו פתאום. וכאשר שלח השם משה ע"ה לתקן ממלכת כהנים וגוי קדוש בידיעתו יתברך, כמו שכתוב אתה הראית לדעת כו', והיה המנהג המפורסם בעולם כולו שהיו אז רגילין בו, והעבודה הכוללת אשר גדלו עליה, להקריב מיני בעלי חיים בהיכלות ההם העשוים לשמש לירח וכו', לא גזרה חכמתו ותחבולתו המבוארת בכל בריאותיו, שיצונו להניח מיני העבודות ההם כולם ולבטלם, כי אז היה מה שלא יעלה בלב לקבלו כפי טבע האדם שהוא נוטה תמיד למורגל, והיה דומה אז כאלו יבוא נביא בזמנינו זה שיקרא לעבודת השם ויאמר: השם צוה אתכם שלא תתפללו אליו ולא תצומו ולא תבקשו תשועתו בעת צרה, אבל תהיה עבודתכם מחשבה בלי מעשה: ומפני זה השאיר השם מיני העבודות ההם, והעתיקם עתה מהיותם לנבראים ולענינים דמיונים שאין אמתות להם, לשמו יתברך וכו'. והגיע התחבולה בזאת הערמה מאלהים, שנמחה זכר עבודה זרה ונתקיימה הפנה הגדולה האמתית באומתינו והיא, מציאת

פלוני (אל לבו) מי אנכי אם אוכל חקרהו . הלא פוסח על שתי סעיפים הוא ! כי פעם ידבר כפלוסוף ופעם כאיש צדיק תמים ולא לבד כצדיק כי אם גם כחסיד לפנים משורת הדין , כי הוא אומר שכל המצות שכליות , ומי לא ידע שמקצתם בלתי שכליות רק שמעיות . ומעתה לא אתפלא עוד על שדבריו סותרים זה את זה בספרו יד החזקה , ולו הכרתיהו

מאז

השם ואחדותו וכו' . ואני יודע שנפשך תברח מזה הענין בהכרת ובתחילת מחשבה , ויכבד עליך ותשאלני בלבך לאמור : איך יבואו מצות ופעולות עצומות , מבוארות מאוד והושם להם זמנים , והם כולם בלתי מכוונים אל עצמם רק הם דבר אחר כאלו הם תחבלה וכו' ? שמע תשובתי אשר תסיר מלבך זה החלי ותגולה לך אמתת מה שעוררתיך עליו , והוא , שכבר בא בתורה כמו זה הענין בשוה , והוא אמרו ולא נחם אלהים דרך ארץ פלשתים וכו' . — הנה הצגתי פה דברי רמב"ם ז"ל בקצרה למען תדע טעם האמתי למצות קרבנות . ואשרי משכיל , אשר יעמול לקרוא הפרק הנזכר מספר המורה מראשיתו עד תכליתו , כי שם ימצא דברים טובים מאוד , המעידים על גודל מעלת אדונינו רמ"בם ז"ל ועל רוחב בינתו . והנה ידעתי שהרב רמ"בן ז"ל טרח ועמל לבטל דברי רמ"בם האלה , ולהוכיח שהקרבנות היו מטעם אחר מצד עבודת השם בהכרח ; ואולם כל משכיל יכול בחקירה ובעיון מעט לסתור דברי רמ"בן ולהראות כי הוא לא ירד כלל לדעת הרמ"בם ולא הבינהו (ולולא יוצא מכוונתי פה , הרחבתי בזה יותר אולי אעשה זאת בפעם אחרת ולמועד אחר) גם החכם דון אברבנאל בהקדמתו לספר ויקרא הכה על קדקד הרמ"בן , וגרמה בשכלו בטול דעת המנגד הזה , ונודע

דעת

אתו, לא עמלתי לחבר את ספרי ולהעמיד דבריו על מכונם, כי כן דרכו לפסוח על שתי סעיפים .. (אל מב"ם) לא כל המצות שכליות הלא החוקים המה בלי טעם, כפרה אדומה והקרבנות בכלל!

מ"ב"ם ידעתי כי המצות נחלקות למצות שמעיות ולמצות שכליות, אך לא הבנת דברי, כי מה שאמרתי

דעת הרמ"בם. עיין שם, קורא אהוב! ותמצא כועס לנפשך, כי החכם הזה הביא ראיה לדבריו ולדברי רמ"בם גם מדברי האמוראים, כי כן אמרו במדרש רבה, פרשת אחרי מות: ר' פנחס בשם ר' לוי אמר, משל לבן מלך שלבו גס עליו והיה למוד לאכול נבלות וטרפות, אמר המלך, יאכל על שולחני זה תדיר ומעצמו הוא נזור. כך לפי שהיו ישראל להוטים אחרי עבודה זרה, והיו מביאים קרבנות לשעירים וכו, אמר הקב"ה יהיו מקריבים קרבנותיהם לפני באוהל מועד, והמה נפרשים מעבודה זרה. — ואם המפרש בעל שם טוב קיים בפרושו להפרק הנ"ל בספר המורה בלשון הזה: אמר שם טוב כבר פרשתי לך דעת הרב בקרבנות וכו', אבל לא בעבור זה דעת הרב הוא דעתי בקרבנות, אבל יש לנו דעת אחרות יותר מסכים לאמת ממה שאמר הרב ז"ל, והאל יודע, ע"כל. אומר אני, שאני יודע כי דעת הרב מסכים יותר לאמת מדעת בעל שם טוב, יהיה דעתו מה שיהיה. ולו היה לבעל שם טוב דעת יותר אמתי, מדוע לא גלה אותה להצדיק הרבים ולזכותם בדעת האמת? הלא הנסתרות לה', והנגלות לנו! אין זאת כי אם לצאת ידי שכינם, לאמו בזה וגם מזה לא תניח, וכן לא יעשה.

המחבר.

שכל המצות שכליות, רצוני לאמור' באותו המקום ובאותו הזמן כאשר נכתוה המצוה, היה באמת השכל הישר מחייב לצוות אותה.. כי כן דרך דמיון הין הקרבנות בימים ההם מצות שכליות למען הרחיק בני ישראל מהנהגם אשר למדו מאנשי מצרים לזבוח לאלילים, כמו שאמר הכתוב בפרוש (ויקרא, כ"ז, ז') למען לא יזבחו עוד בני ישראל לשעירים אשר הם זונים אחריהם. ובוודאי לא היה דבר אחר אפשר בימים ההם להרחיק בני ישראל מטומאת מצרים, כי אם הזבח לאלהי האמת לבדו. ואם כן ההפרש בין שמעיות לשכליות הוא: שהשכליות הם מצות בלי התלות בזמן ובמקום כמו כבוד אב ואם, לא תרצח, לא תגנוב וכדומה. והשמעיות המה שכליות הנתלות בזמן ובמקום מיוחד, ואשר בלעדו הזמן והמקום ההוא, אפשר שלא נכתוו כלל, והדברים עמוקים, ואין רצוני לערבב רעיונך מדברים כאלה. רק הגדתי לך למען תדע הקשור והחבור בין המקרא ויקרא אל משה ובין מאמרם אשר למדו מזה מעלת דעה. (י)

פלוני

(י) ומה שלמדו חז"ל הדרש הזה מהמקרא ויקרא אל משה ולא מפסוקים הקודמים כמו ויקרא אליו אלהים וכו' (שמות ג' ד') הוא מטעם זה, כי ידוע שמשפט לשון עבר הוא אם יהיה נושא אחד על שני פעלים, אז יבוא הנושא ההוא בין שני הפעלים כמו ויגש אברהם ויאמר, וישא אברהם את עיניו וירא, ובמקרא הזה בא הנושא אחר הפעל השני נגד חוק הלשון, ועל כן באורוהו כאלו הפעל הראשון הוא דבר בפני עצמו דהיינו התעוררת להשיג דבר זה, והנושא מיוחס לפעל השני. המחבר.

פלוני הנה שמעתי לקולך ועשיתי כאשר צויתני, שמתי מחסם לפי עד כי תם דברך, ועתה הואל נא ושמע דבר אחד אשר ספרו לנו חכמי האמת, ואז תראה כי לא מחשבותם במחשבותיך לבאר הפעולות המיוחסים להבורא על דרך השאלה והדמיון, ובוודאי אם תשמע אותם אז " " "

מ"ב"ם ידעתי גם ידעתי כי רחוק מאוד באורי בכתובים אשר זכרתי מבאור איזה חכמי תלמוד. ואולם הלא הגדתי לך פעמים ושלש, אל תסתירני מדברי אגדה ואל תדחיני מדברי יחיד. ילכו המה בדרכיהם ואני אלך בדרכי, וה' הטוב יכפר בעד השוגה.

פלוני לא מחכמי התלמוד אדבר עתה כי אם מחכמי האמת כאשר דבריהם כתובים בספר הקדוש והטהור זוהר, משם אגיד לך, שם תמצא כי נכון הדבר אשר דברתי, לא מחשבותם במחשבותיך.

מ"ב"ם (אללבו) ספר הקדוש והטהור זוהר? — מה הספר הזה? מי הולידו? לא שמעתי ממנו מאומה! (יא) ומי חכמי האמת האלה? מי האנשים אשר יתכשאו לקרוא שמותם בשם גדול ונאה כזה? החכמים אשר היו לפני עלי ארץ כולם תרו לדעת ולמצוא את האמת, אך את שם זה לא העלו על ראשם! ואולם טרם אשפוט אשמע מה בפיהם, אולי דברו נכונה. (אל פלוני) הודיעני באור חכמים האלה ודעתם.

(יא) כאשר נודע לא היה ספר הזוהר כלל בימי הר"מבם, ולא נודע ממנו בימיו מאומה. ועיין מזה בספר במח דוד.

פלוני (לוחש דבר מה בלחישה, ומקנח ידיו בברור).

מ״ב״ם מה זאת?

פלוני קנחתי את ידי לטהרם, כי הלמוד בספר הקדוש הזה צריך שמירה וטהרה ביותר, והתפללתי בלחישה, התפלה אשר מיוסדת להתפלל טרם הלמוד בספר הטהור הזה, למען החליש כח סטרא אחרא ולבלתי תת לו יניקה כו'. ועתה שמע מעשה שהיה. ר' שמעון הוה אזיל לטבריא פגע ביה אליהו אמר ליה שלמא עלה דמר במאי קאי עסיק הקדוש ברוך הוא ברקיעא אמר ליה בקרבנות עסיק ואמר מילין חדתין משמך זכאה אנת ואתינא לאקדמא לך שלם ומלא חדא בעינא למשאל מנך לאסכמא במתיבתא דרקיעא שאלנא שאילי עלמא דהא לית ביה אכילה ושתיה והא כתיב באתי לגבי אחותי כלה אכלתי יערי עם דבשי שתיתי ייני עם חלבי אמר ר' שמעון וקב"ה מאי קא אתיב לון אמר ליה אמר קב"ה הא בר יוחאי יימא ואתינא למשאל מנך אמר ר' שמעון כמה חביבו חבב הקב"ה לכנסת ישראל ומסגיאו דרחימו דרחים ליה שני עובדוי ממה דהוה עביד ואף על גב דלאו אורחיה למעבד הכי הדא הוא דכתיב באתי לגבי אחותי כלה הואיל ואתינא לגבה ולמיעל בהדה לחופה אכלתי יערי עם דבשי אמר ליה רבי חייך מלה דא בעא קב"ה למימר ובגין דלא למוחזק טיבו לגרמיה קמי כנסת ישראל סליק מלא לגרמך (יב) — השמעת הדברים האלה? עתה

הראית

(יב) זוהר חלק ג' דף רמ"א ע"ב. ולתועלת הקורא אשר לא כחה להבין לשון הזוהר אעתיק המאמר הזה ללשון

הראית לדעת כי הפעולות איכם על דרך דמיון ,
הלא אליהו ור' שמעון העידו כפירוש ·

מ"ב"ם (בקנף) האם רוח אלהים רעה מבעתך , לדבר
כתועבה הזאת על אלהים ? לך הסתר מפני פן " " "

פלוני (בהכנעה) כי אדוני ! אל נא תשת עלי חטאת , כי
לא מלבי דברתי עד כה , הלא המה כתובים בספר
הקדוש מפי חכמי האמת ·

מ"ב"ם

ללשון עבר · ר' שמעון הלך לטבריא (שם עיר) והנה אליהו
(הנביא) לקראתו ויאמר לו שלום לך אדוני ! במה מתעסק
הקב"ה בשמים ? אמר אליהו לו בקרבנות ויאמר דבר חדש
משמך איש מוגלא ! ועל כן באתי והקדמתי לשאול בשלמך
ולשאול ממך שאלה אחת : הנה בישיבה של מעלה בשאול
בשאל , הלא בעולם הבא אין אכילה ושתיה ואיך באמר
באתי לגני אחותי כלה , אכלתי יערי עם דבשי , שתיתי
ייני עם חלבי ? אמר ר' שמעון ומה השיב להם הקב"ה ?
אמר לו אליהו כה דבר אלהים : הלא בן יוחאי יענה , ובעבור
זאת באתי לשמוע מה בפיך · אמר ר' שמעון מה רבה
האהבה אשר אהב ה' את בית ישראל , כי מרוב אהבתו
שנה את דרכו ומשפטו ויעשה מה שאין דרכו לעשות , ולכן
אמר באתי לגני אחותי כלה , אחרי שבאתי אליה ללכת עמה
לחופה , הנני אוכל גם כן יערי עם דבשי , אמר לו אליהו ,
אדוני ! חי נפשך ! גם הקב"ה רצה להשיב כדבריך האלה
ואולם לבלתי התגדל בפני בית ישראל אמר לשאול את פיך · —
מי האיש מעדתיכו אשר לא יבוש ופניו לא יחורו , בקראו המאמר
הזה והדומים לו (כי רבו מאוד ספורים כזה בספר הזוהר)
ולאזני חכמי אומות ? אפס אין פה מקומו להרחיב בזה הדבור
לכן אתאפק כעת ואתן ידי למו פי , ובמקום אחר אגלה
בענין הזה את אשר עם לבבי · המחבר ·

מ"ב"ם מי הם ? ומה שמות האנשים אשר קראו להם חכמי האמת ? לא ידעתים ולא ידעו אבותי דבר מהם, גם שם הספר אשר זכרת לא נודע ולא היה, ומי יודע מי הולידו ? אין זאת כי אם רעות רוח ממך ומאנשים כמוך !

פלוני בי אדוני ! אי אנכי התנא ר' שמעון בן יוחאי חבר הספר הזה, וכן פתח את ספרו במלת בריש המורה באצבע על ר' שמעון בן יוחאי .

מ"ב"ם און תחת לשונך ! כי מפי החכם הזה לא יצאו דברי תוהו כדברים האלה · גם לא יקרא את עצמו בגודל לבב חכם האמת · הנה חכמי היונים הגדולים מאנו לקחת להם השם הזה, ויבחרו בשם אוהבי אמת (יג), אף כי הצדיק הזה, אין זאת! אחד מארצך וממולדתך חבר הספר הזה, כי כן דרכם לדבר בגודל לבב .

פלוני הרימותי ידי לאל עליון, אם יש תמת (?) בלשוני און ! כזאת שמעתי מפי מורי וכן נודע בכל מושבות בני ישראל . ואם שקר ענו בהתנא הזה, חף אנכי מפשע וגם מורי נקיים, כי גם המה מקבלים היו כזאת מאבות אבותם זה כשש מאות שנה . גם אל תקים מהמאמר הזה על השאר ועל כל הספר . כי האמן כי שנמצא בו דברים טובים ונכונים ; ואם

(יג) זה טעם שם פילוסוף (פילאזאפאט) בלשון יוני, שהוא כמו אוהב אמת בלשון עבר, וכן טעם שם פילוסופיא (פילאזאפיא), ענינו אהבת האמת ·

חכמי היונים לא קראו את שמותם בשם חכמי האמת,
מה לנו ולחכמי היונים? במה יערכו ונשוו לנו?
המה הלכו כל ימיהם בחושך, אור ה' לא נגה
עליהם, ועל כן גם שמם וזכרם ימחו מארץ החיים
הזאת, לא כן אנחנו בית ישראל. ——

מ"ב"ם מה זאת? התחשוב כי חכמי היונים כמו זאקראטעס
פלאטא וחביריהם נכרתים משבת פה אתנו ואין
להם חלק ונחלה בתוכינו? איך נואלת!

פלוני אבל אדוני! ואם ישנו פה עמנו מדוע לא ראיתים
עד הנה? הנה אנכי יושב פה כשנתים ימים,
ועוד לא ראו עיני אחד מהם.

מ"ב"ם בעבור זאת, כי עוד לא זכית לעלות אל מקום
מכונתם ולעמוד במקום הגדולים האלה. — הסיר
דעות נפסדות מקרבך, למוד לדעת את ה' באמת
קנה חכמה וקנה בינה, ואז תגלה לשבת אתם
יחד. ולמען יהיו האנשים האלה לך למופת,
אוליכך אל הגבעה הלזו, ומשם תראה בעיניך
מושבות חכמי עם ועם. אפס את קציהם תראה
כי רבים המה לאין מספר. עלה עמי אל הגבעה
(וילכו שניהם יחד אל הגבעה, ויהי בהיותם על
ראש הגבעה ויאמר מ"ב"ם) שא עיניך ימינה, הלא
תראה אנשים רבים יושבים סביב לאיש אחד, הבט
נא וראה את האיש הזה!

פלוני ראיתיו, שערות ראשו וזקנו לבנות כשלג, ועור
פניו קרן כאור השמש בצהרים, מי הוא ומה שמו?

מ"ב"ם הוא זאקראטעס תוגי! הוא האיש הגדול אשר
שתה כוס התרעלה וישלך נפשו מנגד לכבוד האמת,
ועתה ראה זה מנת כוסו, וזה חלק גורלו! —

פלוני

פלוני (אל לבו) בודאי נשמת צדיק אחד מקדושי ישראל בגזרת האמעל, היתה מגולגלת בתוך היונה הזה (יד).

מ"ב"ם

(יד) דיא לעהרע דער זעעלן װאנדרונג (גלגול נשמות) האט איהר דאזיין אייגענטליך דען עגיפטערן צו דאנקן. דיזע לעהרטן נעמליך: דיא זעעלע איינס מענשן אוס, נאכדעם זיא דען קערפער פערלאססן האט, אין איין אנדרס טיהר װעלכס ערשט געבאהרן װירד װאנ-דעלן, אונד נאך דעם טאדע דיזעס טיהרס װידר אין איין אנדערס געטעפן געהן, אונד זא איממער פארט, ביס זיא אללע טיהרע דער ערדע, דעס װאססערס אונד דער לופט דורך געװאנדערט האט, דא זיא אלס דאן װידר אין איינן מענשליכן קערפער צוריק קעהרט. דיזע געהאסטע אונד בשװערליכע רייזע, װירד פאן יעדער זעעלע אין איינעם צייטרוים פאן דרייא טויזענד יאהרן געענדיגט. — פיטאגאראס איין װעלט װייזער אין דעם צייט אלטער דעס פראפעטן ירמיה בראכטע צו ערשט דיזע לעהרע אויס עגיפטן, װא ער איבר צװאנציג יאהרע געלעבט האטטע, נאך גריכענלאנד אונד איטאליען, אונד פאן דא גינג זיא צו אונזרער נאציאן איבר. אנפאנגס װורדי זיא פאן דער נאציאן אללגמיין גוט אויפגנאממן, שפעטר הין אבר פערלאהר זיא נאך אללמעהליך איהר אנזעהן בייא דעם קליגרען טייל דערזעלבן, ערהעלט זיך אבר דעננאך ביז אויף דיזע צייט בייא פערשידנען קלאססען, אלס: בייא נשים צדקניות / בייא דען זא גנאנטן יודעי ספר / בייא דעם גרעסטן טייל דער הערום רייזנדן מוכיחים מגידים

ודרשנים

מ"ב"ם ועתה השמאילה וראה שם.. (ועודנו מדבר ונשמת משה בן מנחם מדעסוי עולה, משה בן מימון משתאה ויאמר) מה זאת? מי זה העולה שם לקראתנו? הנה, מכאל המלאך הולך לפניו לכתותו הדרך, —! עתה ראה, איש הלך ממנו, ונשמות רבות סובבות אותו ושומחות לקראתו, אין זה כי אם איש יקר ונכבד מאוד! הידעת אותו? הראית אותו בימי חלדך?

פלוני לא ראיתיו ולא ידעתיו.

מ"ב"ם בוא, ונלכה לקראתו לראות פניו. (וילכו שניהם יחד לקראת משה בן מנחם מדעסויא).

(המשך במחברת הבאה)

ודרשנים אונד ענדליך בייא דען געהייאניטס פאזען אונד וואונדרטהעטיגן קאבאליסטן (בעלי שם ובעלי קבלה).
(זיהע דען נאכטראג).

ווייא זא דיא עגיפטער כן ערטסט אויך דיא אידעע דער זעלנוואנדרונג געקאמאן זינד אונד וואס זיא אייגענטליך דאכו פעראנלאסט האט, קאן איך גוויסהייט ניכט אנגעגעבן ווערדן; וואס זיך דאריבר זאגען לעסט, איזט ניכטס ווייטר אלס פאן פעראוטהונגן אונד היפאטעזן הערגנאמען. איר טיינט עס אינדעסן אם וואהר־שיינליכסטן דאס דיא גאנצע לעהרע דער זעעלנוואנדרונג לעדיגליך דען פאעטען אונד אונריכטיגן בגריפן, וועלכע דיא מענשן דאמאליגר צייט פאן דער אללמאכט גהאטט האטן, אונד דער איינגשרענקטהייט איהן וועלכר זיא

זיך גאטט דאכטן, איהרע עקזיסטענץ צו פערדאנקן
צו האבן. מאן זאה נעמליך מיט יעדעם טאגע נייע
געשעפטע הערפאר קאממען, דיא אללע מיט לעבנסגייסט
בעגאבט וואהרן: מאן זאה ניעגעבאהרנע מענשן, טיהרע,
פעגעל, פישע, אונד זא ווייטער, אונד ערשטוינענד
וואהרן מאן זיך דיא פראגע אויף: וואהער נימט דער
שעפפער זא פיעלע זעעלן פיר אללע דיעזע געשעפטע?
דען פיר איהרן קערפער קאנטן זיא לייכט ראהט
פערשאפען, וואדורך דער שעפפער ניעמאהלס אין
פערלעגענהייט קעמע ווען ער איין געשעפף הערפאר
בריגנען וויל, נעמליך דא אללע קערפער הויפטזעכליך
אויס שטויב אונד ערדע בעשטעהן, זא גיבט דאס
פערשטארבני געשעפף, וועלכעס דורך פערוועזונג
ווידרום צו שטויב ווירד, זא גלייך שטאף צו איינעם
נייען קערפער. אבער מיט דער זעעלע, מיט דיעזעם
גייסטיגן וועזן, דאס נאך דער מיינונג דער אלטן, ביים
יעדעם ניעגעבאהרנן געשעפע, אימאער מיט דער
זעעלן־בילדונג הערויסגעהאן אוס ווערדן, אום עס
מיט דעם לייבע צו פעראייניגן, מיט דיעזעם וועזן
מוססטן זיא ניכט פערטיג צו ווערדן, אונד דאהער
פערפיל מאן אויף דיא אידעע: דיא זעעלע וואנדערטע
אימער פאן איינעם געשעפע אין דאס אנדרע. אונד נון
וואהרן אללע שוויריגקייטן געהאבן, נון קאן דאס זעעלן־
אנגאבן ניט אוים געלעהרט ווערדן, אינדעם איינע
איינציגע זעעלע פיר מיללייאנען קערפער הינלענגליך איזט. —
עס איזט היר דער ארט ניכט, ווייטלייפיגער, אונד
בעשטיממטער פאן דיעזער מאטעריע צו שפרעכן, איך
לענקע דאהער צו איינעם פלוגני איין, אום איינן לעזער
אויף דאס ניע ציסטעם דעסטעלבן אויפמערקזאם צו

מאכן

אכן . דיזער פלוני נעמליך מאכט אויך איינע זעלכע ווענדרונג אן , אבר נאך איינר גאנץ נייען ארט , דען ער זעטט דיא זעלע איינס קדוש אין חאמעלם נייטן , אין זאקראטעס ווענדרן , דיס ווערע אלזא איינע ריקזעלן-ווענדרונג , דא זאקראטעס בייא מאה נאך טויזענד יאהר פאר חאמעלן געלעבט האט . עס איזט נו בדויערן דאס דער פלוני דיזעס זיין זיסטעם ניכט געגן דעם מ"ב"ם גאויסערט האטטע ; גוויס ווירדע דיזר פארטרעפליכע געלעהרטע , ווען ער עס געהערט העטטע , דיא איינוגג וועלכע ער אין זיינם מורה נבוכים פאן דעם שפרעכן דער זעלן - דעס בלעם אויסערט , צוריק גענאמן האבן ; דען וואס קענטע נאטירליכער זיין , אלס דאס דיא זעלע דעם פלוני אויך ריקווערטס אין יענע ערדזעליגע זעלן גוואנדערט ווער , אונד דאהער קאנטע זיא איהן העהרן זא גוט ווידרלעגן . —

וואלפסזאהן .

נ א כ ט ר א ג .

איך וואר איינסט אויגענצייגע פאן איינם זעהר פייערליכן בגרעבנים איינס גראסן קארפפן , דען מאן האטטע איינם פרייטאג לכבוד שבת קאכן וואלטע , דער אבר אלס דיזא קעכין איהם דאס מעסר אין קאפף שטאך , איינען לויט פאן זיך געגבן , דער אין דען אהרען דער קעכין וויא וי , וו א י , אונד אין דען אהרען דער הויז פרויא וויא שמע ישראל קלאנג . דיזער פארפאלל ווארד זאגלייך דעם דארטיגן רב היגטרבראכט , אונד דיזער בפאהל , דען קארפפן מיט טחרן צו קבר ישראל צו בריגן . — וואהרשיינליך האט דאס אויטזאגן דער הויזפרויא ,

הולאפרויא , דאס ער שמע ישראל גרופען האטטע ;
פולס האלו ביזוגטראגן דאס ער מיט עהרן בגראבן
ווארדן , דען אהנע דאס , ווירדע מאן גווים ערשט
אנטערזוכט האבן , אב ניכט גאר דיא זעעלע איינעס
אויפגקלעהרטן מאן דיזן טרייער געפאהרן זייא , דא
אלסדען דאס בגראבן נאך פילע שוויריגקייטן ווירדע
געהאבט האבן : ——

דאס מאנכע ארטן פישע ווען זיא אנגגריפען , גדריקט
אדר געשלאכטעט ווערדן צו ויילן איינן טאן פאן זיך געבן ,
איזט פריילך איינע בקאנטע וואהרהייט , דיא ניאמאנד
לייגנען ווירד . דיזער טאן אבר איזט בייא דען פישען
גאנץ אונוויללקיהרליך , אונד ענטשטעהט טהיילס פאן
דער אויספרעסונג דעס איינגלאגנען וואססערס אונד
דער לופט , טהיילס פאן איינר בזאנדרן איינריכטונג
דער קיהאען ; אונגפעהר זא , וויא בייא דען אינזעקטן
דאס אנטזאגן דער פליגעל אן דיא שוידגקעלבכען דען
זואאמענדן טאן פעראורזאכט , אונד קאן דאהער ניכט
מיט איינר שטיממע פערוועקסעלט ווערדן . דען
דיזע , דאס איזט : דאס פראגן , וויללקיהרליכע טהענע
הערפאר צו ברינגן , אונד זיא נאך פערשידנען עמפפינ
דונגען אבצואענדרן , פעהלט דען פישן געננליך , אינדעם
זיא מיט קיינען לונגען בגאבט זינד . דאהער אויך
דאס בקאנטע שפריכווארט : שטום וויא איין פיש .
ווערע דענאך דיא פאנטאזיע דיזר לייטע ניכט בערייטס
פאן שווערמערייען ערהיטצט אונד אלזא דעם אונטר
שיידענס גאנץ אונפעהיג גווען , אונד העטטי דער רב
זיך מעהר מיט דען געגנשטענדן דער נאטור בקאנט
געמאכט : זא ווירדן יענע גווים ניכט איינע זאלכע
אונמעגליכקייט בהויפטעט , אונד דיזער זיא ניכט

בשטעטיגט אונד דאדורך זיך פֿאר דער פֿערנינפֿטיגרן וועלט לעכרליך געמאכט האבן • אבר זא מיזטס איינמאל , ליידער ! ביי אונש , אונד ווירדס וואהרשיינליך נאך איינע לאנגע צייט בלייבן ; דעם גרעסטרן טייל פֿעהלט עס אן געלעגענהייט , אונד דעם קליינרן אן גוטן ווילן , זיך בלעהרן צו לאסן • —

מיינדעסן מוס איך נור עהרע אונזרער דייטשן רבנים בקעננן , דאס יעצט פֿילע אונטר איהנן זינד , וועלכע דיזר פֿאררוואורף ניכט טרעפֿן קאן , דא זיא זיך ווירקליך אנגלעגן זיין לאסן , דער גלייכן פֿאראורטיילע אויס דעם הערצן דעס געמיינן מאננעס צו פֿערבאננען , וואפֿאן איך פֿאלגענדס אלס ביישפּיל אנפֿיהרן קאן •

אין איינר גראסן אונד פֿאלקרייכן שטאדט , אין וועלכר דיא אויפֿקלעהרונג צוואהר שאן איינע היטטע , אבר נאך קיינן טעמפעל האט , טראף נייליך איינר פֿרויא עבענפֿאלס דאס אונגליק , איינען פֿיש טרייען צו הערן• זיא ליס עס דעם דאזיגן רב מעלדן מיט דער פֿראגע , וואס מיט דעם וואונדרדינגע צו טוהן ווערי ? דער רב איין מאן דער זיך דורך זיינע גרינדליכע געלעהרזאמקייט זא וואהל , אלס אויך דורך זיין מיאאר הייטערס אונד געפֿעלליגס וועזן , פֿאן דען איבריגן זיינעס גלייכן זעהר אויסצייכנט , אנטוואורטעטע טערלוויזע : מאן זאללע דעם פֿישע זיין רעכט טוהן • דיזע אנטוואורט ווארדע פֿאן דער פֿרויא אין דעם געוועהנליכן זיננע גנאמאן , אונד זיא איברגאב דאהער זאגלייך דען פֿיש איינעם קברן • דיזער אבר אונבקאנט מיט דעם jus Piscis אונד פֿילייכט אויך נוייפֿעלנד , אב ער דיזן הייליגן אלס איין קצין בעערדיגען זאללע , אונד

זיך

זיך פֿארהערערשט טובל זיין איסט, אדר אב ער איהן בלאס אוס איינן גוויינען רוח בטראכטן וואללע; גיט ערשט אברהאם היןלום גראכטן רב, אונד ערהיילט פֿאן דיזם דען בשייד: דאס רעכט איינס פֿיטעס אייט, פֿאם אענטן פֿעהלעהרט גנווערדן.

בשורת ספרים חדשים

א

עמודי הלשון המיוסדים על אדני ההגיון· לתועלת התלמידים החפצים ללמוד שפת עבר שפה ברורה להבין במקרא מפורש ושום שכל·

דיא ענפאנגטע דער עברישן שפראכע נאך לאגישן פרינציפיען ענטוויקעלט, איין האנדבוך פיר לעהרער, פֿאן יואל בריל, נעבסט פֿאללשטענדיגן פאראדיגמן דער צייט„ אונד נעננווערטער. ברלין בדפוס חברת חנוך נערים ה׳תק״נד· (לוזאמאן 11 באגן אין קווארט. פרייז 14 גראשן.)

דער פֿערפֿאסר בפֿאלגט אין דיזער גראממאטיק, וויא ער אין דער פֿארערדע אייטערט, דען פלאן, דען אונס החכם רבנו משה בן מנחם זצ״ל אין זיינם אור לנתיבה פֿארגלייכנט האט, נעמליך דיא שפראכלעהרע איט דער פֿרגונפֿטלעהרע גן

פֿרבינדן

פֿערבינדן , וואָדורך דער דאָפּעלטע ענדצוועק ערהייכט
ווירד , דאס דער שילער דיא שפּראַכע ניכט נור גרינדליכר
לייכטר אונד אין קירצערער צייט ערלערנט , זאָנדערן
אויך , דאס דעסן פֿערשטאַנדעס קרעפֿטע דאַדורך
ענטוויקעלט ווערדן , אונד איהם דער ריכטיגע געברויך
דערזעלבן געלייגט ווירד . דא דיעזעס האַנדבוך איינדעסן
נור פֿיר דיא , וועלכע דער אונטערן קלאַססען אין דער
ווילהעלמס שולע אויפֿגעזעלט איזט , זא זאָל עס אויך
ניכט אלס איין פֿאָללשטענדיגעס לעהרגעביידע דער עברישן
שפּראַכע בטראַכטעט ווערדן , זאָנדערן איזט פֿיעלמעהר
נור איין אויסצוג אויס איינעם זאָלכן ווערקע , דאס
דער פֿערפֿאַססער אויף איין אנדרמאָל פֿערשפּריכט ,
ווען דיעזער ערסטע פֿערזוך ביים פּובליקום בייפֿאַלל פֿינדן
זאָללטע . אויך זינד אין דיזעם טהיילע פֿירס ערסטע נור
דיא בשטאַנדטהיילע דער שפּראַכע , דאס הייסט דיא
איינצעלנן רעדעטהיילע אַן אונד פֿיר זיך זעלבסט
ערקלעהרט אונד ערלייטערט וואָרדן . דעם זאָגענאַנטן
סינטאַקס אבר , אדר דעם איניגן טהיילע דער שפּראַכ„
לעהרע , דער פֿאָן דער פֿערבינדונג מעהרערער רעדע„
טהיילע , פֿאָן דער בילדונג איינצעלנר זעצע אונד דעם
בויע גאַנצר פּעריאָדן האַנדעלט , נעבסט דער דאַמיט
פֿערבונדנן לעהרע פֿאָן דען טעמים , זאָלל אונטער פֿאָר„
אויסזעצונג דער עבן גדאַכטן בדינגונג איין בזאָנדרער
טהייל געווידמעט ווערדן , אונד נאָך דער ערשיינונג
דעס זעלבן , וויל דער פֿערפֿאַססער זיך אַן דיא אויס„
ארבייטונג דעס גדאַכטן פֿאָללשטענדיגען לעהר„
געביידעס מאַכן .

פֿערנר פֿינדעט זיך אין דיזר פֿאָררעדע איינע אויס
פֿיהרליכע אנווייזונג צום ריכטיגן געברויך דיעזעס האַנד„
בוכס

בוכס , אונד דיא אנלייגע , דאס דיא צו דיזם טהיילע געליפערטן פארמאדיגאן פאן דער אנארדנונג דעס געשיקטן מדקדק ר' פייבש ספרי זינד , פערפאסטר דעס אונטר דעם נאמן מדרש מלים בקאנטן עברישן דייטשן ווערטערבוכס , אונד זעהרעראן גדאכטר טהיילע זא פיל נור אנלייגע דיזעס בוכס , דעסן אייסרע בשאפנהייט , וואס דרוק , פאפיר , בוכשטאבן א' ד' ג' אנבלאנגט , רעכט גוט איזט . אין אנזעהונג דעס איגרן ווערטס דעסזעלבן האט מאן דעם אורטהיילע דעס זאכפערשטענדיגן לעזרס ניכט פארגרייפן וואלן .

מ־ר.

ב

שרייבן אן דיא ווירדיגן מיטגלידר זעמטליכר לעבליכן אונד וואהלטהעטיגן חברות גמילות חסדים בכל הקהלות הקדושות . פאן יואל בריי"ל . בהלין בדפוס חברת חנוך נערים התקנ"ד (36 אקטאו זייטן)

אין דיזעם טרייבן , דאס אויף קאסטן אייניגר מיטגלידר דער לעבליכן געזעלשאפט דער פריינדע צו ברלין גדרוקט אונד גראטיס אויסגע טהיילט ווארדן איזט , האט דער פערפאסטער דאס אייסטע אונד בעסטע פאן דעם נוזאמען גטראגן , וואס לייטהער , טהיילס אין דיזער אונזרער אנטאטטריפט זעלבסט , אונד טהיילס אין אנדרן טריפטן , גור

ענדליכן

ענדליכן אבשטעללונג דער אונגיטטע איינעס צו טנעלן
בעערדיגענס דער טאדטען בייא אונס יהודים פאר־
געבראכט װארדן איזט . ער גלויבט דאדורך אום
זא עהער נוך ניהלע צו טרעפפן , דאש ער זיך אונמיטטעל־
באר אן דיא מיטגלידר דער בעערדיגונגס״געזעללשאפט
זעלבסט װענדעט , פאן דערן רעכטשאפפנהייט אונד
מענשען״ליבע , אלס אויך װאהרער פרעמאיגקייט אונד
עכטער רעליגיאזיטעט ער זיך צו זעהר איברצייגט העלט ,
אלס דאס ער אן איהרן גוטן װילן צווייפלן זאללטע ,
איין פערפאהרן אבצושאפפן , װאדורך זיא זיך דער
געפאהר אויסזעצן , דאס לעבן מאנכר מענשן צו פערקירצן ;
דא דיזע אבשאפפונג גאנץ אהנע פערלעצונג דער רעליגיאן
צו בווערקשטעלליגן איזט , אלס װאפאן ער זיא אם ענדע
איינעס טרייבנס איברצייגט צו האבן האפט .

גלייך אנפענגליך מאכט ער זיא אויף דען מאמר חז״ל
אויפמערקזאם , אשר יעשה אותם האדם וחי
בהם ולא שימות בהם , צופאלגע דעססן זיא ניכט
צור ערלויבן , זאנדרן אויך זאגאר בעפעהלן , דיא אויס־
איבונג דער געזעצע צו אונטרלאססען , זא באלד סכנת
נפשות דאבייא צו בזארגן איזט . ער עראיננרט זיא
פערנר , װעלכס גוויכט חז״ל אויף דאס אורטהייל
איינעס רופא מומחה זעצן , דא זיא זאגאר אן יום
כפור דאס פאסטן צו ברעכן בעפעהלן , װען איין זאלכר
ארצט , זעלבסט שלא מבני עמנו , עס פיר נעטהיג
פינדעט , אבגלייך דיזעס איין אסור כרת איזט .
אום װיא פיל מעהר אלזא זייא עס פפליכט בייא הלנת
המתים עס לעדיגליך אויף דען אויסשפרוך איינעס געשיקטן
ארצטעס אנקאממן צו לאסן , דא דיזעס בלאס איין לאו
הבא מכלל עשה איזט שאין לוקין עליו , וויא

ער אין איינר אנמערקונג דייטליך אויס איינאנדר זעצט .
וואס זעלבסט ער צוגלייך אויך אויספֿיהרליך צייגט ,
דאס דיא שטעללע אין דער גמרא (סנהדרין דף א"ו ע"ב)
וועלכע מאן געוועהנליך אנפֿיהרט , אום דאס פֿריהע
בעערדיגן צו רעכטפֿערטיגן , בייא איינר ריכטיגן ער
קלעהרונג פֿיעלמעהר דאס געגנטהייל לעהרט , אונד איין
פֿרוייזן איט דעם בגראבן אין זאלכן פֿעללן אללערדינגס
גשטאטטעט . ווען דאהער טאן זייט לאנגר צייט זאלכע
ערצטע , דיא איט רעכט דיא בנענונג איינעס רופא
מומחה פֿערדיהנן , בהויפטעט האבן , דאס עס אויסער
דער אנגעהנדן פֿיילניס דעס קערפערס גאנץ אונד גאר
קיין זיכרעס קעננצייכן איינעס ווירקליך ערפֿאלגטן טאדעס
גיבט , אונד דאס דיא פֿערזוכע איט דעם ליכטע אונד
דער פֿעדר זאוואהל ,, אלס אויך אללע זאגנאנטע שנוים
אונצופֿערלעסיג זינד , זא איזט דאס יידשע געזעץ אפֿפֿנבאר
געגן דאס פֿריהע בעערדיגן דער פֿערשטארבנן . הירויז
פֿיהרט דער פֿערפֿאססער פֿילע בייאשפילע פֿאן ווידר
ערוואכטן מענשן אן , וועלכע בווייזן , דאס דיא
ערשיינונגן בייא איינם שיין,, טאדטן אונד איינם ווירקליך
פֿערשטארבנן גלייך זיין קעננן . ,,ליב ווערע עס מיר
,,אללערדינגס , זאגט ער אים איינגאנגע דאזו , ווען איך
,,פֿילע דערגלייכן ערצעהלן קעננטע , דיא זיך אונטר
,,אונזרער נאציאן צוגטראגן האבן , וועלכע פֿרייליך
,,דאס אייסטע גוויכט האבן ווירדן , בזאנדרס ווען זיא
,,אין קהלות גדולות פֿארגפֿאללן , ווא פֿרנינפֿטיגע
,,חברה לייטע צוגעגן וואַרן . אללײן , וויא איזט דאס
,,צו ערווארטן , דא וויר אונס יא ניכט דיא געהעריגע
,,צייט דאצו לאסן , איינע זאלכע ערפֿאהרונג מאכן צו
,,קעננן , אונד ניכט גנוג צו איילן וויסן , דען טאדטן

דאס

„דאס ווירדקאאן גלייכזאם צו פֿרביטען .״ דעננאך
פֿיהרט דער פֿרפֿאססער פֿינף זאלכר בייטפילע אן ,
וואפֿאן דיא דרייא ערסטרן פֿאן דרייא בריהאמטן יידישן
ערצטן , דעם הערן דאקטר הירטבערג צו
קעניגסבערג אין פרייסן , דעם הערן פראפֿעסאר
אונד האפֿראט הערץ אין ברלין , אונד דעם
הערן האפֿמעדיקוס מארקוס צו האנאווער
ערצעהלט ווערדן . וויט לאהרייכר אבר זינד דיא
בייטפילע , דיא ער פֿאן דען ערפֿאהרונגן אונזרער
נעבנפֿעלקר אנפֿיהרט , אונד דיא ער אויס דען ווערקן
דער בריהאמטן גלעהרטן , ברוהיער , ברינקמאן
אונד הופֿעלאנד געזאמלט האט , אונד דיא ,
וויא ער בעמערקט , אום זא מעהר גלויבן פֿרדיהנן ,
„דא זיא בלאס פֿיר איהרע מיטברידר גשריבן האבן ,
„אלזא אויך ניכט אין דען פֿרדאכט קאמאן קענגן ,
„אלס העטטן זיא זיא בלאס צו דעם ענדע ערפֿונדן ,
„אום אונס פֿאן דען גבריכן אונזר פֿארפֿאהרן אבווענדיג
צו מאכן .״ דאס מערקווירדיגסטע אונטר דיזן ביי„
שפילן , איזט דיא בגעבנהייט דעס ארצנייא גלעהרטן
פ . . . אויס אינגאלשטאדט אין באירען , דער אין
איינר זאלכן טאדטען״ עהנליכן ערשטאררונג לאג , אבר
זינליכס גפֿיהל אונד בוואוסט זיין האטטע . „ ער זאה ,
„הערטע , פֿיהלטע , נור וואר עס איהם אונמעגליך ,
„דיא גרינגסטע בוועגונג הערפֿאר צו ברינגן . זיין
„קערפר וואר שטארר אונד טאדטן עהנליך , זיין
„גייסט לעבטע . ער הערטע דאס קלאגן זיינר פֿריינדע
„אונד פֿרוואנדטע , וואר זיך זיינעס צושטאנדעס
„בוואוסט , זאה דיא אנשטאלטן צו זיינר בעערדיגונג ,
„אונד וויא דער טישלר דאס מאאס צום זארג אן איהם

„נאהם : איינע שרעקליכע לאגע . אין דער נאכט
„פאר דעם בעערדיגונגס טאגע קאם ער ווידר צו זיך ."
דער פרפאססער בשליסט דיא זעאטליכן פאן איהם
אנגפיהרטן ביישפילע מיט פאלגנדן ווארטן : „ איך
קענטע דיזע ביישפילע נאך מיט הונדרט אנדרן פרמעהרן;
„אבר איין גפיהל עמפערט זיך , איך שוידרע ,
„ענטזעצן ערגרייפט איך , דא איינע גוועקטע איינביל-
„דונגס קראפט איר דיא גאנצע לאנגע רייהע אונגליקליכר
„שלאכטאפפר אמהלט , דיא דורך דיא אונבעהוטזאמ-
„קייט אונד דען לייכטזין איהרער מיטברידר , דיא
„איהרע וואהלטהעטר זיין זאללטן , אויס דעם לעבן
„גשטאסן , אונד דורך קיין אהנגפעהר גרעטטעט ;
„אים גראבע דען יאמערפאללסטען טאד געפונדן
„האבן ." אונד הירויף פיהרט ער דיא פאר-
טרעפליכע שטעלע ווערטליך אן , דיא דער הערר פרא-
פעסאר אונד האפראט ה ע ר ץ , אין דער צווייטן אויפ-
לאגע זיינעס שרייבנס איבר דיא פריהע בעערדיגונג האט ,
ווא ער דען צושטאנד איינעס זאלכן אים גראבע ערוואכנדן
אונגליקליכן אויף איינע זא מייסטרהאפטע ארט אונד זא
גאנץ דער נאטור נאך שילדערט , דאס מאן זיא אהנמעג-
ליך אהנע פורכט אונד שרעקקן לעזן קאן ; דא איינס
דער ענטזעצליכע גדאנקע אונאויסבלייבליך איברפאללען
מוס , וויא לייכט מאן ניכט בייא אונזרער פארשנעללי-
קייט אים בגראבן זעלבסט אין דיזע שרעקליכע לאגע
גראטען קאן .
„וואס זאללן וויר אבר טהון , פעהרט דער פרפאססער
„הירנעכסט פארט , אום דער דרייאפאכן גפאהר צו
„ענטגעהן , לעבנדיג צו בגראבן , לעבנדיג בגראבן
„צו ווערדן , אונד אים גראבע ווידר צו ערוואכן ?
„ניכטס

„ניכט אנדרס, אכטונגסוועהרטע אונד גאטזעליגע
„מענגער! אלס וואס אונזרע פארפאהרן געגעבן אנדענקנס
„געטהאן האבן, אונד וואס אונזרע וויזן לעהרער אונס
„צו טהון בפאהלן (א) האבן." — היר ווירד דיא
בקאנטע משנה אויס מס' שמחות אנגפיהרט,

יוצאין לבית הקברות ופוקדין על המתים עד
שלשה ימים · ואין חוששין משום דרכי האמורי ·
מעשה בא' שפקדו וחי כ"ה שנה ואח"כ מת · אחר
והוליד חמשה בנים ואח"כ מת, אונד דארויס
גלייגט, ערשטנס: דא חז"ל זעלבסט בייספילע פאן
פערזאנן אנגפיהרן, דיא אים גראבע ווידר ערוואכט
זינד, זא איזט אאן אפפנבאר בועט בדבריהם, וועןן
אמן דערגלייכן ערפאהרונגן פיר ניכטיג ערקלעהרט.
צווייטנס, דאס חז"ל דיזעס ערוואכן אהנע אונטרשיד
בייא יעדם טאדטן פיר מעגליך האלטן, וויל זיא ניכט
גוויסע פעללע אנגעבן, זאנדרן אים אללגאיינן דאס
בוואכן דער טאדטן אהנע אויסנאאע פראגגן. אונד
דריטטנס, דאס זיא קיין מיטטל גקאנט האבן, אום
דיא גוויסהייט דעס טאדעס אונלייגבאר צו בשטיאאן,
וויל זיא זאנסט שטאט דעס בוואכענס דיא אנוועגדונג
דיזר מיטטל ווירדן פראדרנט האבן. ווען אלזא פיר
דיא מילט איבליכן פראבן דאס אנזעהן דער חכמי התלמוד
ניכט אנגפיהרט ווערדן קאן, אונד אללע געלעהרטן
ערלטע זיא פיר אונצופרלעסיג ערקלעהרן: וואוט
קאן

(א) אדר — ווען אויך אייניגע דיזן בפעהל אין דער
משנה ניכט זאללטן פינדן וואללן — דאך וועניגסטנס
גראטהן אונד ערלויבט האבן. אנא' דעס רעלעגענטן·

קאן זיך דאס גוויסן דעריעניגן ברוהיגן , דיא זיך דורך
זיא בשטיאמן לאסן , איינן מענטן פֿעלליג אויפֿצוגעבן ,
אונד איהן פֿיעלייכט דורך איינע טאדט אויס דער רייהע
דער לעבנדיגן צו שטאסן .

דער פֿראפֿאססער מאכט זיך זעלבסט דען איינוואורף ,
דאס מאן פֿארמאלס אין כוכין בעגראבן האט , ווא
דאס בוואכן דער טאדטן אויך נאך דעם בגראבן נאך
מעגליך וואר , וועלכעס נאך דער איליגן ארט אין דער
ערדע צו בגראבן אבר ניכט מגעהט . אללײן ,
פֿראגט ער , גיבט אונס דיזעס דאס רעכט שופך דם
בידים צו זיין . אונד זאללטע עס דארום ניכט מעגליך
זיין , הירין דען פֿארדרונגן דער פֿרנונפֿט אונד דען
פֿארדרונגן דער רעליגיאן צו גלייך גניגע צו לייסטן ? —
דער פֿראפֿאססער צייגט דאס געגנטהייל דיזער פֿאראויס־
זעצונג , אינדעם ער זעלבסט פֿארשלעגע צו איינר זאלכן
פֿראייניגונג גיבט , דיא אללע אויך זעלע אויס דעם
שלחן ערוך גגרינדעט זינד , וועלכעס אלזא איהרע
געזעצמעסיגקייט בווייזט . ער פֿרלאנגט אבר ניכט ,
דאס מאן דיזע פֿארשלעגע זא גראדעצו אננעהמן זאלל ,
זאנדרן זיין וואונש איזט בלאס , דאס דיא אנשי החברה
יעדר שטאדט דיזע העכסט וויכטיגע זאכע , וויא עס
איהרע פפֿליכט איזט , גהעריג בהערציגן , אונד צו
דעם ענדע איינע קאמיסיאהן ערנעננן זאללטן , דיא אויס
אנשים חכמים וידועים מבת הלומדים ומהרופאים
צוזאמן געזעצט ווערע , דא דען גוויס מיטל אונד
וועגע ווירדן גפֿונדן ווערדן , דיא אויף ביידן זייטן דאס
גוויסן פֿעלליג ברוהיגן , אללע בזארגניסע אויפֿהעבן ,
אונד דיא צופֿרידנהייט אללר פּארטייען בווירקן . —
„ווען איך , זעצט ער הינצו , זא גליקליך זיין זאללטע ,

„דיא

„ דיא אויפמערקזאמקייט דער אפטגעדאכטן אכטונגס,
„ ווערטן , פראמאן אונד וואהלטהעטיגן געזעלשאפטן
„ אויף דיזן וויכטיגן געגנשטאנד רעגע גאמכט , אונד
„ זיא ווירקליך דאהין בשטימט צו האבן , איהן אין
„ ערנסטליכע איברלעגונג צו נעהמן : זא האבע איך
„ איינן צוועק , אויף דען איך מיט דיזם טרייבן אבגעזיהלט
„ האבע , פעלליג עררייכט . " — ווארליך ! געגן
ד י ז ן וואונש אונד געגן ד י ז ן צוועק קאן דאך אויך
וואהל דער רעכטגלייביגסטע יהודי ניכטס האבן .
פילמעהר ערפאדרדט זיינע פפליכט , דיא זא וואהל ,
וועלכע ער געגן זיך זעלבסט , אלס אויך דיא , זא ער
געגן זיינע נעבנמענשן האט , אללעס מעגליכע צור
בפערדרונג דיזעס צוועקס בייצוטראגן . דען , דאס
נאך יידישן געזעצן, דאס לעבן אויך נור איינעס איינציגן
מענשן , אונד ווערע אויך נור דאס איינעס נייגבאהרנן
קינדס פאן דער העכסטן וויכטיגקייט איזט , קאן ער
אלס רעכטשאפנר אונד ווירקליכר יהודי דאך ניכט אין
אברעדע זיין . נאך וויט מעהר אבר איזט דיא פפליכט
דער בערדיגונגס געזעלשאפטן זעלבסט , איינע זאלכע
קאמיסיאן צו שטאנדע צו בריגן , דא דיא אויפאפפרונג
פאן מענשן דורך דאס צו פריהע בערדיגן א י ה ר
ג ו ו י ס ן אם אייסטן בלאסטן אוס . וויר הערן
יעדאך ניכט, דאס דאס טרייבן דעם פרפאססערס אן דען
ארטן , וואו עס הינגעקאממען איזט , דיזן ערפאלג
געהאבט העטטע . דאפיר אבר איזט עטוואס אנדרס
דארויף ערפאלגט , וואדורך , ווען עס גלייך מיט דעם
וואונשע דעם פרפאססערס , דער פיללייכט ליבר דורך
איגנע איברציייגונג , אלס דורך אויטאריטעט אונד
צוואנג ווירקן וואללטע , ניכט גראדעצו איבראיינשטימט,

דאך אימער פיר דיא גוטע זאכע איין שריטט מעהר
גטהאן איזט . עס פרפערטיגטע נעמליך איין יונגר
יידישר געלעהרטר אין מעקלנבורג שטרעליץ פאן דיזם
צוואר אין דייטשר שפראכע פרפאסטן , אבר מיט
יידיש דייטשן לעטרן גדרוקטן שרייבן , איינע פעלליג
דייטשע אבשריפט , אונד איבררייכטע זיא דער דאר„
טיגן לאנדס רעגירונג . דיזע פאנד דען איגהאלט דעס„
זעלבן וויכטיג גנוג , אום איהן איהרער אויפמערקזאמ„
קייט צו ווירדיגן , אונד בפאהל דארויף דער דארטיגן
יידישן געמיינדע , ענטוועדר דאסזעלבע בינגן איינר
געוויסן צייט גרינדליך צו ווידרלעגן , אדר דיא אונזיטטע
דעס פריהן בעערדיגנס איינצושטעלן . דיא געמיינדע
רייכטע דרויף ווירקליך איינע געגנשריפט איין , דיא
אבר עבן זא ווידרזיננינג גפונדן ווארד , אלס דיא וועלכע
דער פרעגר רב זכר צדיק לברכה איינסט איבער דיזען
געגנשטאנד ביים דעם קייזרליכן גובערניא איבערגעבן
האט . עס ווארדע דאהער דער געמיינדע בפאהלן ,
דיא פרשטארבנן ניכט אונטר דרייען טאגן , אונד אויך
יעדן פאלל ניכט אהנע צוציהונג איינעס ארצטעס צו בגראבן
איבר דעם זאללטן זיא אויך איין טאדטן הויז צור אויפ„
בוואהרונג דער טאדטן ביס צור בגרעבניס צייט ערבויען ,
וואצו איהר אבר דעם הערצאג דורכלויכט אויס בעזאנ„
דרער מילדע אונד גנאדע דיא בוימאטעריאליען שענקטע .
אין דער גדאכטן געגנשריפט דער שטרעליצר געמיינדע
הייסט עס אונטר אנדרם אויך : " דאס דער פרפאססער
„ יענס שרייבנס פאן דער הייליגן שריפט דעס רבי
„ שמעון בן יוחאי אונד דען שריפטן דעס ר' יצחק
„ לוריא גווים ניכטס וויס . דען זאנסט מיסטע ער
„ יא וויסן דאס דיזע הייליגן ביכר דיא א י י ג נ ט ל י כ ע

הייליגע

„היילִיגע לעהרע ענטהאלטן, דיא איין יעדר
„ראבבינר וויסן מוס, וואס נאך ער זיינע געמיינדע צו
„פיהרן האט, אונד דאס דיזע היילִיגן ביכר עפטרס
„אים ווידרשפרוך מיט דעם תלמוד
„צו שטעהן שיינן. דיא מעהרסטן שיינן עס אבר נור,
„אונד איין געלעהרטר מוס זיא צו פראייניגן וויסן,
„אונד וואס ער דאס אויך איינמאל ניכט וויס, דאך
„דאס בעפאלגן, וואס דאס היילִיגטע
„איהם הייסט." — מאן קאן אויס דיזר איינציגן
שטעללע שאן גאנץ דען גייסט ערקעננן, דער אין דיזר
געגנשריפט הערשט, אינדעם דיא פֿרפאססער דער-
זעלבן הירדורך איינן אונלייגבארן בעווייז פאן איהרער
אונוויססנהייט אונד איהרם געגנזיכן מאנגל אן קענטניס
דעס יידישן געזעצעס אן דען טאג געלעגט האבן. דען,
עס איזט ניכט נור קיינסוועגס דיא פפליכט איינס
יידישן ראבבינר דיא געמיינדע דורך דיא ספרי קבלה צו
פיהרן, אונד דארנאך זיינע אויסשפריכע איבר דאס
וואס ערלויבט אונד ערלויבט איזט צו בשטיאמן, מוס
וואלו ער זיך לעדיגליך אן דיא ספרי פוסקים, טורים
שלחן ערוך, שאלות ותשובות א' ג' ו"ו צו האלטן
האט. זאנדרן עס הייסט זאגאר אויסדריקליך אין
איינם געזעצבוכע דעסן אויטאריטעט אללגעמיין אנערקאנט
איזט, דאס ווען דיא ספרי קבלה מיט דברי
התלמוד והפוסקים אים ווידרשפרוכע זיינד,
מאן זיך בלאס אן לעצטרע צו האלטן
אונד זיך קיינעסוועגס נאך דען ערשטרן צו ריכטן ברויכע(ב)
וואהל

(ב) כתב' כ"ה בכללי הפוסקים, כל דבר שבעלי הקבלה
והזוהר חולקין עם הגמרא הלך אחרי הגמרא והפוסקים,

מיהן

וואהל האטטן חכמינו ז"ל רעכט , ווען זיא דען פֿערז
אין דער תורה , לא תוספו ולא תגרעו , פֿאלגנדה
מאסן ערקלעהרן , לא תוספו כדי שלא תגרעו ,
איהר זאללט ניכטס הינצוטהון , דאמיט איהר ניכטס
פֿראינדרט , כי כל המוסיף גורע , דען ווער צו
פֿיל טהוט אונד אללעס איברטרייבט , שאדעט דער
גוטן זאכע , כי ע"י ז העקר נעשה טפל והטפל
נעשה עקר , וויל הירדורך געוועהנליך דיא הויפט-
זאכע צור נעבנזאכע , אונד דיא נעבנזאכע צור הויפט-
זאכע ווירד . לײדר איזט מאבה ביא דען אייסטן זאכן
אין אונזרער היילגן רעליגיאן זא ערגאנגן , אונד דיזעס
איזט דען אויך היר דער פֿאלל . אום דאס צו בפֿאלגן
וואס אים זוהר שטעהט , פֿאן דעם עס גאר נאך
ניכט איינמאל גוויס איזט , אב ער עכט , אדר בלאס
אונטרגשאבן זייא , אונד אין דעם וועניגסטענס זעהר
פֿילע שטעללן גאנץ אונלייגבאר נייערן אורשפרונגס זינד
ווערדן ניכט נור דיא דייטליכסטן אויסשפריכע (ג) ,
דער

מיהו אם בעלי הקבלה מחמירין יש להחמיר ג"כ , ואם לא הוזכר בגמרא ובפוסקים אע"פ שנזכר בקבלה , אין אנו יכולים לכוף לנהוג כך (א"ח ס' כה במ"א) .

(ג) מאן זעהע וואס הרב ר' יעקב עמדן זצ"ל אין זיינעם מטפחת ספרים היריבר געזאגט האט . צוואר האט ערשט גאנץ נייליך יעמאנד איין ספר הערויסגעגעבן , ווארין ער ניכט נור דיא אנגפֿאכטנן שטעללן דעס זוהר צו פֿרטהיידיגן זוכט , זאנדרן אויך זא דרייסט איזט נאך נייע אפֿפֿנבארע פֿרפֿעלשונגן צו דען אלטן הינצוצופֿיגן .
אללײן

דער גמרא היטן אן גזעלט , זאנדרן אאן איברטריט
זאגאר דיא עשרת הדברות , אונד אאכט זיך קיין
גוויסן דרויס אויף לא תרצח עובר צו זיין , אוי לאותה
בושה וכלימה׃ אעלכע דאך דיא לבנסווערטע
גזעלשאפֿט דער פֿריינדע צו ברלין דאס אנגפֿאנגנע ווערק
פֿאללענדן , אונד דאס ערשטע צוועקמעסיגע אונד וואהל
איינגריכטעטע טאדטן„הויז אונטר יידישן גמיינדן ער„
ריכטן . אעלכע דיזע קעניגשטאדט , זא וויא אין
אעהרערם גוטן , אויך הירין דאס מוסטר אונד פֿארבילד
פֿיר אונזרע ברידר ווערדן . מ־ר

אלליין , דא עס פֿאן דיזם מאנכע נאטאריש בקאנט
איזט , דאס ער ניכט נור אם איינגאנגע זיינר שריפֿ„
טען זעלבסט גדיכטע , אונטר פֿאלשן נאמן , אויף זיך
פֿרפֿערטיגט , אין דענן ער זיך אויף דיא אונפֿרשעא„
סטטע ווייזע דיא גרעסטי לאבשפריכע ביילעגט , זאנדרן
אויך זאגאר זיך ערדיכטעטע הסכמות שרייבט , אלס
העטטע ער זיא פֿאן פֿרשטארבנן רבנים ערהאלטן ,
אויך איברהויפט גערן זיינע אייגנן האלב וואהרן אונד
אונפֿרדויעטע קענטניסע דען בריהמטן מענרן דער פֿאר„
וועלט אונטרשיבט ; זא קאן ער , דא וואו עס אויף
וואהרהייט אונד מוראליטעט אנקאמט , וואהל קיינע
שטיאמע האבן .

תולדות הזמן

א

ברעסלויא

בארבעה עשר יום לחודש טבת בשנת התקנ"ד קימו וקבלו עליהם עדת ישורן היושבים פה פה אחד את הרב הגאון המפואר מו"ה ישעיהו פיק נר"ו לראש בית דין ולמורה צדק בעירנו תחת הרב המנוח הגאון מו"ה יוסף תאומים זצ"ל. וכבר נודע תפארת הרב הזה בכל מושבות בני ישראל, ועליו בשיר שירת חכמי התלמוד: לא כחל ולא שרק ולא פרכים ויעלת חן.

ב

לעמבערג

מהעיר הלזו נכתב לנו כזאת: אדונינו מלכנו החסיד הקיסר יר"ה המשיך חסדו להאדון החכם הפילוסוף מו"ה הירץ, המנהיג הראשי לכל בתי חנוך ילדי העברים אשר במדינת גאליציען, והראה לעין כל כי מצא חן בעיניו, בשלחו לו מטבע זהב גדולה, להיות לו לכבוד ולתפארת, בגלל המכתב אשר כתב מטעם המלך ויועציו לטובת אחינו היהודים, לתועלתם ולתועלת הקבוץ.

מודעה

את המחברת הראשונה למאסף החדש הזה הדפסנו בעיר בערלין, ועל כי רחק ממנו מקום הדפוס לא יכולנו להגיה אותה כראוי ולתקן כל המעוות, ועל כן נפלו

בדפוס

בדפוס המחברת ההיא שגיאות רבות מאוד אשר עליהם
לא עברה עין המגיה , ולדבר הזה יסלח לנו הקורא
האהוב ! ואנחנו כניג אי"ה בסוף כל הכרך לוח הטעות,
למען תהיה ביד כל קורא לתקן השגיאה במקום הראוי
לה . ואולם על דבר טעות אחד אשר יצא מתחת
מכבש הדפוס נדבר פה עוד דבר באזני הקורא למען
האמת והשלום . כי בפתיחתנו לאגרת הרב מוהרר
שמואל לאנדויא בפראג נדפס הדברים : **האגרת
הזאת שלוחה אלינו מאת הרב וכו'** וכאשר
שמענו היום הדברים האלה , אחר צאת המחברת
הראשונה לאור , כאבן נגף לאיזה אנשים בעיר
פראג יע"א בחשבם שהדברים כהוויתן וככתבן
ושהרב ר' שמואל הנ"ל שלח בשמו האגרת ההיא אלינו
לעורר ריב ומדנים בין יושבי עירו . בשמענו זאת חשנו
ולא התמהמהנו לשקוט כל ריב וכל מדון , ושלחנו על
בי דואר לאיש אחד מידידינו בפראג , את הכתב
הנעתק פה , לפרסמהו שם , והבטחנו גם כן להדפיסו
במחברת הבאה . ואלה דברי הכתב הזה אשר שלחנו :

הגהה

גדולה אמת שהיא יסוד כל שלימות , ואין לך מדה גרועה
יותר מבטולה ואהבת השקר ; ולכן גם לא נמנע
מלהעיד לפני כל ולתקן בפרהסיא שגגה אשר יצאה
מתחת מכבש הדפוס בענין האגרת מאת הרב מו"ה
שמואל לאנדויא נר"ו , הנדפסת במחברת הראשונה ,
אחרי שלא היה בידינו להגיה אותה טרם יצאה מן
הדפוס לגמרי בהיות שמקום הדפסה רחוק מעירנו
פה כארבעים מיל .
בפתיחתנו להאגרת הזאת נאמר : האגרת הזאת
שלוחה

שלוחה אלינו מאת הרב וגו׳ . ובמקום אחר
שם אמרנו : ועל כן גם עתה העתקנו
האגרת הזאת בתוך המאסף כאשר היא
שלוחה אלינו מאת הרב המחבר בלי
ערבוב בה שום דבר מדעתנו וגו׳ .
מצרוף אלו ב׳ המאמרים ישתמע כאלו כתב לנו הרב
המחבר בעצמו בענין האגרת הזאת , ואולם באמת
לא כן הוא , כי לא כתב לנו ר׳ שמואל הנ"ל לא
בענין זה ולא בענין אחר . גם אין איש אחר
מתושבי עיר פראג שלחה לנו . אך
שבכל זה ידענו ידיעה ברורה ונאמנה ,
כי האגרת הזאת יצאה מתחת ידי הרב ר׳ שמואל
הנ"ל , כאשר יעידו על זה כל אחינו יושבי עיר
פראג אוהבי האמת השם ישמרם . וענין השגיאה
כך הוא , בכתיבת ידינו כמנא : האגרת הזאת
מאת הרב וגו׳ שלוחה לנו להדפיסה
וגו׳ . אכן המאמר האחרון שזכרנו יצא מתוך
ידינו דברים ככתבן , אלא שלא היתה כונתנו בזה
לאמור , כאשר היא שלוחה לנו מאת הרב
המחבר , כי אם כאשר היא שלוחה לנו מאת
הרב , כלומר כאשר היא שלוחה לנו ככתבת
מאת הרב ; כאשר יודה כל יודע בטיב הלשון ,
שמן הדין להאמר כן , ע"ד כלל ידוע בדקדוק
הנקרא עלליפזיס . *) ואם יש בזה מקום לטעות
בודאי

*) וכן בל"א : וויר האבן עס איינגריקט , וויא עס
אונס פאם פרפאטר צוגשיקט װארדן איזט
ישתמע בזה האופן , שהמחבר אינו המשלח בעצמו , אך
שבודאי יש מקום לטעות אם לא תורה ההמשך אמתת הענין .

בודאי, שמכלו על שנוי הלשון בראש הפתיחה. ואמנם אעפ"כ מגאנו שטעה המגיה בפירוש זה המאמר האחרון, ושבשביל זה ראה גם לשנות ולהפך המאמר הראשון כנ"ל. נאום הדובר לכבוד האמת ולכבוד מי שאותו אמת, יואל בר"יל ז"ל פראפעסאר ב"ה פה ברעסלויא ט' אדר ראשון תקכ"ד לפ"ק.

אחר הדברים האלה והנה אגרת שלוחה אלינו מעיר פראג ובתוכה רצוף המודעה אשר הודיע בשער בת רבים הרב מוה"רר שמואל הנ"ל גם בעסק הזה. ולכתנו נעתיק גם אותה פה להראות לכל איש ואיש, כי לא מחשבותינו חלילה לעורר מדנים ולהרחיב ריב. וכה דבר:

מנדעא רבה

אתמול בא למראה עיני בספר המאסף כרך שביעי אגרת אחד משמי ושם נאמר — האגרת הזאת שלוחה אלינו מאת הרב החכם מה"ן שמואל להדפיסו במאסף ולהפיצו בישראל וכו' — ונשתוממתי על המראה הזאת כי ירא יראתי פן יהי' זה לנרגן מפריד לעורר מדנים. ואני בורח מן המחלוקת. אך נחמתי ובזאת אני בוטח כי מים רבים לא יוכלו לכבות את האהבה כי נתקע יתד במקום נאמן מאת אנשי מדות אנשי אמת ואמונה אשר בתוכינו, אוהבי שלום ורודפי שלום אשר לא נחו ולא שקטו עד שהעמידו הדברים על מכונם למען עשות שלום בינינו ונתקיים בנו את והב בסופה. ומצויים זה אצל זה באהבה ואחוה ונוחים זה לזה בהלכה. ונשתקע הדבר ולא נזכר ואין עוד קול תרועת מלחמה נשמע ואין צוחה ברחובתינו. עם כל זה להסיר ממני קול תלונה שלא יהי' העם כמתאוננים עלי לאמר. הלא יחדת את דברך אז לחכמי העיר לבדם שהם

ישפטו בדבר ולמה זה שכית את טעמך להתעולל בהם לשלוח
דבריך חוצה ? ולמה זה נתערב זר בתוככם ? על זה צריך
אני להודיע בשער בת רבים . כי לא מידי היתה זאת לחכמים
המחברים האלה כי אין לי שום הכרות עמהם . ומעולם
לא הי' דיבור מצוי' בינינו לא בכתב ולא בעל פה ולא ידעתי
ממי יצא הדבר . וכל הקורא במכתבי הזה למראה עיניו
ישפוט , כי לא נכתב האגרת הזה לקובעו בדפוס להפיצו
בישראל כי בחפזי כתבתי אז כאשר הייתי מחוץ לעיר בלי
ספרים הנצרכים לזה . ולא הי' כוונתי כי אם להודיע עיקר
הדברים לחכמי העיר ובתוך הדברים נתעוררתי באיזה
הערות מדברי הפוסקים אשר עמדתי עליהם בתחלת
עיוני כי לא הי' הזמן והמקום מוכשר להעמיק כראוי
להרחיב הדיבור במו"מ של הלכה כאשר נאמר במכתבי .
ולחכמי עירי היודעים ומכירים אותי להם דברתי כאשר
ידבר איש אל אחיו לאמר ראה אחי ! פה יש מקום עיון
כי נסתרו דרכי הפוסקים בהשקפה ראשונה . אבל לא
כן ידבר איש בענין אשר רוצה להפיץ על פני כל הארץ
ולקובעו בדפוס למען יעמוד ימים רבים : כי אז צריך הוא
לשום עין עיונו על הדבר ההוא ולישב בבית מלא ספרים
ולצרף מחשבתו בעת שדעתו צלולה למען יעמוד על דעת
רבותיו על מה דבריהם הטבעו ולחפש חדרי הפוסקים
ראשונים ואחרונים לבוא על מקור הדברים להיות ראוי
למי שאומרן ולא לערוך שלחן במדבר להעלות מטעמים
אשר לא נגמר בשולן וחסרי' תבלין . פן יהיה לשחוק
בעיני בעלי בינה לאמר ראה זה שולח דברים כבר בי רב
דחד יומא . ומעתה זה יהי' לעד כי אין דעתי נוחה
בהדפסת דברי האגרת הזאת מכ"ש שלא בקשתי משום אדם
להדפיסו . עד כה דברתי לקיים דברי חכמינו ז"ל במשנה
במס' שקלים שאדם צריך לצאת ידי הבריות כשם שצריך

לצאת ידי המקום שנאמר והייתם נקיים מה' ומישראל ואומר
ומצא חן ושכל טוב בעיני אלקים ואדם · אך כאשר דרכי
תמיד לדון את כל אדם לכף זכות ובפרט לחכמים המחברים
האלה שבודאי לא יכזבו מי מעיינתם אשר יפוצו חוצה בספר
הבראה לעינים · עלה בדעתי כי בשגגה יצא זה מתחת מכבש
הדפוס בחסרון מסגרת · וכך צריך להיות אגרת הזה (שלוחה
אלינו) מאת הרב החכם כו' והוא מאמר מוסגר כאלו כאמר
האגרת הזה מאת הרב החכם כו' שלוחה אלינו להדפיסו
במאסף כו' · ואני בטוח במדפיסי המאסף שיסירו המכשלה
הזאת מעל ספרם ויפרסמו בדפוס סתמא כפרושו כי לא מידי
נשלח להם האגרת הזה · פראג יום ג' ד' אדר ראשון
תקנ"ד לפ"ק · הקטן שמואל סג"ל לנדא בן הגאון מהר"י
זצ"ל הכ"מ אב"ד דק"ק פראג יע"א ·

והגה מה שכתב הרב ר' שמואל במודעא שלו : כי לא
מידי היתה זאת לחכמים המחברים האלה ,
וגם בסוף דבריו לאמר כי לא מידי נשלח להם האגרת
הזאת , אמת ויציב הוא , וחובה עלינו לכפול ולשלש הדברים
ולאמר : כי הרב ר' שמואל הנ"ל לא שלח בעצמו
את המודעא הזאת , כי אין לנו שום הכרות עמו ,
ומעולם לא היה דבור מצויה בינו ובינינו לא
בכתב — — כי אם , איש אחד מאוהבינו ומיודענו
אשר עבר דרך פראג לעיר קארלסבאד . שלח אלינו המודעא
הזאת ; ואולם מה שכתב ר' שמואל הנ"ל : שלא מדעתו נדפס
האגרת ההיא , ואין דעתו נוחה כלל בפרסום האגרת ,
משיבים אנחנו : לו ידענו שאין דעת ר' שמואל נוחה בהדפסת
אגרתו , בודאי משכנו ידינו ממנה ולא הכנסנוה כלל
במחברתנו , כי מה לנו ולדברי ריבות בין יושבי על מדין
בעיר פראג ? מה יתן ומה יוסיף לנו , אם הכי תרי רבנן

ר' מיכאל בכרך ור' יעקב ג"ב יושבים בבה"מ של רש"ק
אם הרב ר' שמואל לאנדויא, אם איש אחר, או אין אחד?
אבל, הודיענו הכותב אשר הלך דרך פראג לקארלסבאד,
ואשר שלח לנו האגרת, הוא הודיע לנו באר היטיב לאמור:
שברצון ומדעת ר' שמואל הוא שולח לנו האגרת הזאת כי
הוא צוה לשלוח ולמען תהיה לנו לעדה שהרב ר' שמואל חפץ
בפרסום האגרת הזאת הראה לנו, שהאגרת השלוחה היא
מוגהת מכתיבת ידי הרב ר' שמואל בעצמו. יהיה איך שיהיה
אם השולח הזה שקר ענה בהרב ר' שמואל הנ"ל, הוא אשם
ואנחנו נקיים, כי סמכנו על דברי השולח ועל המופת אשר
הביא לאמת דבריו.

אך זאת נשאל ואותה נבקש מהרב ר' שמואל נר"ו או מן
שאר התורכים בעיר פראג אשר התעסקו עמו בענין
הזה. אחרי שעל ידי הדפסת האגרת הזאת נתפרסם
הסכסוך הזה בעולם, ורבים מאנשי צדק ויושר מתאוים
לשמוע במה נסתרו טענות ר' שמואל הנ"ל, ועל אופן
מה היה לאל ידם לעשות פשר בענין הזה. כי כפי
הנראה בעינינו, אם הנוסחא של רש"ק כפי אשר
העתיקה הרב ר' שמואל אמת וצדק, יהיו קושיות
וטענות של הרב ר' שמואל חזקות ועצומות, ובמקומם
עומדות לאמור: או שהני תרין רבנן יכיסו ידם מלאחוז
בזכות המתנה של רש"ק ז"ל, או שיסוגו אחור מלהיות
יושבי על מדין. ועל כן אנחנו מבקשים בשם אנשי צדק
האלה, שיודע ויתפרסם על ידי הדפוס תוכן הפשר הזה,
איך נפל הדבר ובמה נצטדקו. כי אם המה מחשים
ומכסים את הדבר הזה, יאמרו פריצי בני עמנו, תלמידי
חכמים מפרכסים זה את זה כזונות וכובשים פניהם בקרקע
בדבר אשר נוגע בינם לבין עצמם ולמה יאמרו המתלוצצים
בעם שנתקיים באמת במחלוקת הזה: וסב הב בסופה?

לא כן! הודיעו ברבים, נדקת משפטכם, וידעו כי יש אלהים שופטים בארץ . וגם אנחנו נחזיק ידכם בדבר הזה, כי, אם תשלחו לנו תוכן הפשר, אנחנו נדפיסהו באחת ממחברות הבאות . אתם האמת והשלום אהבו .

יואל ברי"ל פראָפּעטאר . אהרן וואלפסואהן .

תקוני הטעות

דף	שורה	תחת	קרא
קכב	ה	הכתובים	הכתות
קכג	א (מלמטה)	בכמלא	במלא
כו	ז (בהערה ד)	ויקרו	ואיקרו
שם	ט (שם)	ואכני	ואיכני
קכז	חז (בהערה ה)	פּיטע	פיטע
קל	ד (שם)	פּערנעהרטט	פּעריעהרטט
קמא	ב (בהערה ח)	דאנגנעבן	דאנגעדרן
קמד	ד	בהקיד	בחקיד
קמה	ה (בהערה ט)	גם	גם
קמח	ט	במא	במאי
שם	יג	שאילי	שאילא
קמט	יט (בהערה יב)	ולאזכי	לאזכי
קנ	יג	אמת	חכמה

(וכן בהערה יג ב' פעמים)

דף	שורה	תחת	קרא
קנד	יג	גטעפּן	גטעפּן
קנה	ג	זין	נו
שם	ח	דעס	דען

לוח המכתבים

		צד
חדלו דרכי הכמה · מכתם	י־ל	צח
תפלה ביום קרב	—	צט
בענין חלוף תמונות ההקש	יואל בר״יל	קד
בענין שני קוים המקבילים	וואלפסזאהן	קיא
הפשפש · משל	י־ל	קיח
שתי חדות	—	קיט
הלצה	—	—
שיחה בארץ החיים (המשך)	ע־ל	קכ
בשורת ספר עמודי הלשון	מ־ר	קנה
— שרייבן וועגן פריהע		
בעערדיגונג	—	קס
תולדות הזמן · ברעסלויא	—	קעב
— — לעמבערג	—	—
מודעא על דבר הסכסוך		
בפראג	—	—

I. Uebersetzungen aus dem Esaias und Job, von Herrn D. Friedländer. S. 6

II. Kaiserliches Hofdekret, das Enrollement der Juden betreffend. — 22